

tallennettu
Hauke & Leim
19.7.1999
Jaana Piethle

ESPOON TERVEYSLÄHDE

Kaivauskertomus

T.Rostedt 1988

ESPOON TERVEYSLÄHDE

T.Rostedt 1988

SISÄLLYS

ARKISTOTIETOJA	2
1. TUTKIMUKSEN TAUSTAA	3
2. SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	3
3. KAIVAUSTEKNIikka	4
4. MAAPERÄ JA LÖYDÖT	5
5. YHTEENVETO	7
LIITTEET	
Löytöluettelo	10
Negatiiviluettelo	12
Diapositiiviluettelo	14
Karttaluettelo	16
Kuvataulut	17
Kopiot karttaliitteistä sekä valokuvia kaivauksesta	

ARKISTOTIETOJA

KAUPUNKI: Espoo

KYLÄ: Espoon keskus/Suvela

KOHDE: Espoon Terveyslähde (Esbo Hälsobrunn, Esbo Surbrunn)

OMISTAJA: Espoon Kaupunki, Rno 13/Kirkkojärvi

MJ-REKISTERI: Suomen kiinteät muinaisjäännökset

SIJAINTI: PK 2032 12 ESPOO
x=6677 76
y=2536 82
z=4.50-6.35 m.mpy

Espoon kaupungin virastokartta (Vi 10, 1:10 000)
Sivu 34, karttalehti JL 19-20
x=(66) 77 765
y=(25) 36 825
z=4.50-6.35 m.mpy

AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET:

J.Kokkonen 1986 (Kaivaus)

KERTOMUKSEN LIITTEET:

Löydöt KM 88081:1-16
diar. 26.10.1988

Negatiivit 989:1-55 } Espoon Kaupunginmuseon
Diapositiivit 990:1-55 } kuva-arkistossa

Karttaliitteet

Luettelot löydöistä, negatiiveista, diapositiiveista ja kertomukseen liittyvistä kartoista ovat kertomuksen lopussa. Lisäksi kertomukseen liittyy 23 kuvataulua joissa on kopiot karttaliitteistä, ote peruskartalta sekä 12 valokuvaa kaivauksesta.

1. TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Espoon kaupunki on kaavoittanut Espoon entisen terveyslähde- lähteen lähiympäristöön liikuntahallin, peruskoulun ylä- asteen ja lukion rakennukset sekä 2 palloilukenttää (ks. karttakopio 2). Alueen tulevan maankäytön suunnittelemi- seksi oli tarpeen tarkemmin selvittää terveyslähde- n sijainti ja siihen läheisesti liittyvät tiet ja rakennukset. Kesäkuussa 1986 Espoon entisen terveyslähde- n maastossa suoritettiin arkeologisia kenttätutkimuksia, joiden tarkoituksena oli paikantaa ja mahdollisesti tarkemminkin selvittää 1700- ja 1800-luvuilla toimineen terveyslähde- n sijaintia ja siihen liittyviä rakenteita.

Maastotutkimuksissa kesällä 1986 voitiin paikantaa itse lähde, siihen kuulunut vesiputki ja kaivohuoneen pohja. Saatu tulos tukee aikaisempaa kartta- ja arkistolähde- n perusteella tehtyä paikantamista (ks. karttakopio 1), joten saavutettuja tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina. Terveyslähde- n pohjoispuolella oleva alue jäi vuoden 1986 kaivauksilla vähälle huomiolle määrärahojen niukkuuden vuoksi. Koska alueen luonteen selvittäminen kaavoitus- suunnitelmien vuoksi oli kuitenkin selvitettävä, päätettiin tutkimuksia myöhemmin vielä jatkaa.

Espoon Terveyslähde- n arkeologiset jatkotutkimukset suori- tettiin Espoon Kaupungin myöntämän määrärahan turvin ajalla 8.8.1988-8.9.1988. Kaivausjohtajana toimi allekirjoittanut apunaan kartanpiirtäjänä Huk Pentti Rislä. Kaivajina toimi 2-3 paikallista kaupungin työntekijää.

2. SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Espoon entinen terveyslähde sijaitsee Espoon Kaupungin 40. kaupunginosassa (Espoon keskus) noin 0,5 hehtaarin suurui- sessa, peltojen ympäröimässä metsäsaarekkeessa. Terveyslähde- n itäpuolella (n. 90m itään) kulkee Kirkkokatu, etelä- puolella (n. 70m etelään) on Kaivomestarinkatu. Terveys- lähde- n metsäsaarekkeen pohjoispuolella on Espoonjoki. Terveyslähde- n jäännökset sijaitsevat noin puolen hehtaa- rin suuruisen metsäsaarekkeen eteläpäässä, jossa on havait-

tavissa matalana kumpareena lähteen vesisäiliön jäännökset. Tutkittavalla alueella kasvaa pääasiassa lehtimetsää ja pensaikkoa. Maaperä on pääosaltaan savista, ja mm. lehtimetsän vaikutuksesta paikalle on kehittynyt rikas multa-kerros, jonka paksuus on 15-25cm. Maakerrokset ovat osin pahoin sekottuneet, johtuen siitä että aluetta on ilmeisesti käytetty jossain vaiheessa maankaatopaikkana (vrt. esim. kartta 7 (koeoja 6), kartta 15 (profiilikartta) ja valokuva 989:29). Lisäksi paikalliset asukkaat ovat sekottaneet alueen pintakerroksia maata pöhyhiessään. Tutkittavan alueen maasto viettää loivasti koilliseenpäin, ja sen korkeussuhteet vaihtelevat noin 7 metristä mpy 4,5 metriin.

3. KAIVAUSTEKNIikka

Kaivaus suoritettiin 2,5-15 metriä pitkien koeojien avulla, joita tehtiin yhteensä 13 kappaletta. Työt aloitettiin metsäsaarekkeen pohjoispäästä, jonne kaivettiin neljä kymmenen metrin pituista koeojaa 10-20 metrin välein länsi-itä suuntaisesti. Näillä koeojilla oli tarkoitus tarkemmin paikantaa terveyslähteeltä Lövkullaan (pohjoiseen) lähtevää tietä. Samaa tarkoitusta varten kaivettiin myös koeojat 6, 9 ja 10 länsi-itä suuntaisesti. Koeojat 5, 7, 8 ja 12 kaivettiin metsäsaarekkeen eteläpään pohjois-etelä suuntaisiksi (koeoja 5 suunnassa koillinen-lounas), ja niiden tarkoituksena oli selvittää terveyslähteeltä kirkolle (länteen) vievän tien tarkempaa sijaintia.

Koeoja 11 kaivettiin pohjois-etelä suuntaisesti, tutkittavan alueen keskiosiin. Sen tarkoituksena oli todentaa maanmittari Carl Hagströmin vuonna 1780 laatiman asemapiirroksen paikkansapitävyys rakennusten osalta (ks. karttakopio 1). Kaivaustyö suoritettiin pääosin lapiolla 10-20cm paksuina kerroksina, joita kaivettiin koeojan paikasta riippuen 2-5 kappaletta. Yhteensä kaivettiin 13 koeojaa, joiden kokonaispinta-ala oli 95,5m².

Koordinaatiston mittaustyöt ja paalutuksen suoritti Espoon Kaupungin mittaustoimisto. Koordinaatisto kasvoi itään (x) ja pohjoiseen (y), ja sen paalut lyötiin maahan 10 metrin

välein tutkittavalle alueelle. Löydöt otettiin talteen ruuduittain metrin tarkkuudella peruskoordinaatistoon pohjautuen.

Kaivauksella käytettiin kahta kiintopistettä, joiden korkeudet (6,004 ja 5,442m.mpy) määrittivät Espoon kaupungin mittaustoimisto.

Espoon Kaupungin kantakarttoihin J 1923 ja J 1924 perustuen piirrettiin yleiskartta mittakaavaan 1:500, johon merkittiin mm. koeojien sijainti toisiinsa nähden. Taso- ja profiilikarttoja piirrettiin yhteensä 14 kappaletta mittakaavaan 1:50.

Kaivauksen jälkeen tutkitut alueet peitettiin. Peruskoordinaatiston paalut lyötiin syvemmälle maahan ja jätettiin maastoon.

4. MAAPERÄ JA LÖYDÖT

Terveyslähteen kaivausten varsinainen löytöaineisto oli suhteellisen niukka. Koska paikkaa on lähteen toiminnan lakkaamisen jälkeen käytetty ilmeisesti jonkinlaisena kaatopaikkana, rikkoi löytöjen yhtenäisyyttä tämän vuosisadan puolelle ajoittuva talousjäte. Lähteen käytön aikaista löytömateriaalia oli mm. ikkunalasi, vanhempi pullolasi, tiilimurska, piippujen palaset ja yksi ko. ajalle ajoittuva hopearaha. Vaikka maaperä onkin monin paikoin rikko-naista, voi siinä havaita tietyiltä osin yhteneväisyyksiä vuoden 1780 asemapiirrokseseen (karttakopio 1).

Koeoja 1

Koeojassa 1 humuskerroksen ja/tai joutomaan paksuus vaihteli 10-25cm:n välillä, ollen paksuimmillaan koeojan länsipäässä. Humuskerroksen jälkeen paljastui ohut saven ja hiekan sekainen, itäänpäin aleneva maakerros, joka ilmeisesti kuvaa vanhan Kirkkojärven rantaviivaa. Ojan keskivaiheilla, hieman siitä länteenpäin, oli noin 1,4m leveä vaalea maakerros, joka oli selvästi ympäröivää aluetta hiekkaisempaa ja tiiviimmäksi poljettua (ks. valokuvat 989:2 ja 989:4). Vaalean, hiekansekaisen saven jälkeen koko ojassa tuli esiin puhdas savikerros.

Koeoja 2

Myös koeojassa 2 humuskerroksen paksuus oli 10-25cm, ollen paksuimmillaan ojan länsipäässä. Ojan keskiosassa oli vaaleata, hiekansekaista savea 1,4 metrin leveydellä noin 10cm (valokuva 989:8). Humuksen alapuolella maalaji vaihtui vähitellen sekoittuneen maan kautta puhtaaksi saveksi noin puolen metrin syvyydessä.

Koeoja 3

Koeojassa 3 ei ollut mitään tienpohjaan viittaavia merkkejä. Humusta oli 10-20cm, senjälkeen tummaa ja/tai ruosteista savea 10-25cm. Noin puolessa metrissä maalaji muuttui puhtaaksi saveksi.

Koeojat 4 ja 4:2

Näissä koeojissa oli normaalia enemmän kiviä, varsinkin koeojassa 4:2 ja koeojan 4 länsiosassa. On hyvinkin mahdollista, että alueelle on tuotu joutomaata terveyslähteen toiminnan lakattua.

Koeojan 4 itäpäässä oli paksu kerros kuohkeaa puunsekais- ta ruokamultaa, joka saattaa olla jäännös aikanaan paikalla sijainneesta puutarhasta (vrt. karttakopio 1 ja löytö KM88081:6). Koeojan 4 länsiosasta löytyi tiilimurskaa, ikkunalasin palasia ja rautanaulojen palasia. Löydöt antavat viitteitä siitä, että alueella olisi sijainnut jokin rakennus terveyslähteen toiminnan aikoihin (vrt. karttakopio 1).

Koeoja 5

Koeojassa 5 oli humusta noin 15cm. Sen alapuolelta paljastui koeojan lounaispäästä noin 15cm paksu hiekkakerros jonka leveys oli noin 1,5 metriä. (valokuva 989:20). Hiekkakerroksen alapuolella oli tummaa, kovaksipoljettua, hiekansekaista savea, joka muuttui puhtaaksi saveksi noin puolen metrin syvyydessä. Koeojan 5 lounaispäästä löytyi kukkuvioin koristeltu posliinipiipun kopan puolikas.

Koeoja 6

Koeojassa 6 oli paksu kerros joutomaata (80-90cm), jonka jälkeen maa muuttui puhtaaksi saveksi.

Koeojat 7 ja 8

Koeojat 7 ja 8 kaivettiin aivan terveyslähdeä ympäröivän kumpareen tuntumaan. Niissä oli humusta 15-25cm, jonka jälkeen oli kivensekaista hiekkaa ojien eteläpäissä 15-50cm. Lisäksi koeojissa oli 10-20cm paksu ruosteensekaisen saven kerros ennen puhdasta pohjasavea. Saven ruosteisuus johtui todennäköisesti siitä, että terveyslähde rautapitoinen vesi on tihkunut maakerrosten läpi koeojien kohdalle ja kauemmaksikin.

Koeojien 7 ja 8 hiekkakerrosten tarkoitus oli todennäköisesti aikanaan eristää terveyslähde vesi ympäröivästä savimaasta. Samalla ne ovat voineet toimia kirkolta tulleen tien pohjustuksina. Koeojasta 7 löytyi mm. hopearaha vuodelta 1778 (KM 88081:11) ja vanhojen lasipullojen palasia.

Koeojat 9 ja 10

Koeojissa 9 ja 10 oli humusta ja/tai joutomaata 15-50cm. Sen alla oli kummassakin koeojassa suhteellisen heikosti erotettavissa saven ja hiekan sekainen maakerros (syvyys 10-15cm), joka saattaisi olla jäännös Lövkullan johtaneesta tiestä.

Normaalisti maa muuttui näissä koeojissa humuksen jälkeen ruosteensekaiseksi saveksi ja siitä edelleen puhtaaksi saveksi noin puolen metrin syvyydessä. Koeojasta 10 löytyi vanhan lasipullon palasia.

Koeojat 11 ja 12

Koeojissa 11 ja 12 ei ollut mitään tavallisuudesta poikkeavaa. Humuskerroksen paksuus oli 10-15cm, sen jälkeen alkoi puhdas savikerros. Koeojassa 11 oli lisäksi humuksen ja puhtaan saven välissä ohut ruosteensekaisen saven kerros.

5. YHTEENVETO

Espoon Terveyslähde arkeologisilla tutkimuksilla oli kesällä 1988 tarkoitus jatkaa siitä, mihin vuoden 1986 kaivauksilla jäätin. Vuoden 1986 kaivauksissa paikannettiin itse lähde, siihen kuulunut vesiputki ja kaivuhuoneen pohja. Vuonna 1988 oli tarkoitus paikantaa alueelle johta-

neet tiet ja mahdollisesti alueen pohjoispäässä sijainneet rakennukset.

Lövkullaan ja Espoon kirkolle johtaneista teistä löytyikin selviä merkkejä, samoin alueen pohjoisosissa sijaitsevien rakennusten ja puutarhan olemassaolosta (tosin vain viitteenomaisesti). Rakennusten tarkkaa luonnetta tai sijaintia ei kuitenkaan saatu kaivausajan puitteissa selvitettyä, joten tutkimus jäi siltä osin kesken.

Vaikka Espoon vanhan terveyslähdealue onkin tuhoutunut jonkinverran (sen toimiessa aikanaan paikallisten asukkaiden maankaatopaikkana), on alueella silti yhä tieteellistä tutkimusarvoa. Terveyslähde, kaivuhuone ja sille johtavat tiet näyttävät sijainneen Carl Hagströmin vuonna 1780 laatiman asemapiirroksen osoittamissa paikoissa, mutta alueen pohjoispään rakennuksista löytyi vain viitteenomaisia merkkejä. Koska asiasta ei näinollen vielä päästy täyteen selvyyteen, katson aiheelliseksi suositella koko terveyslähdealueen metsäsaarekkeen alueen rauhoittamista muinaismuistolain 4 §:än nojautuen.

Espoossa, 4.11.1988

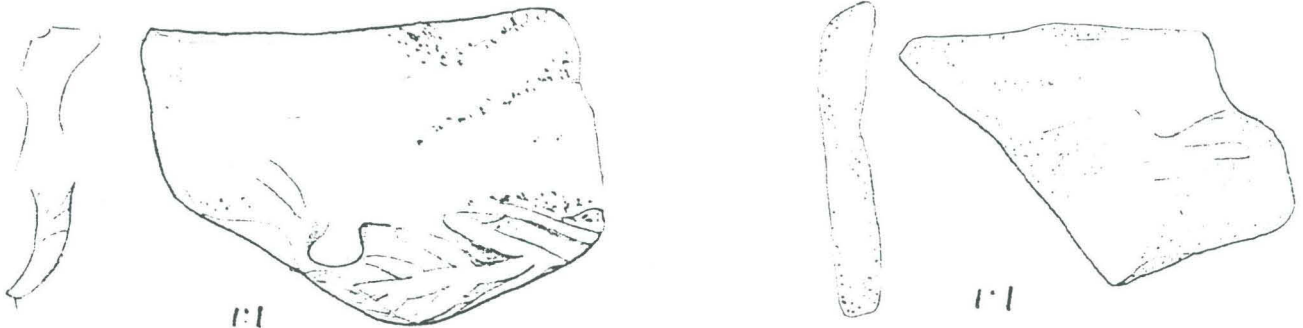

Tapani Rostedt, Huk

LIITTEET

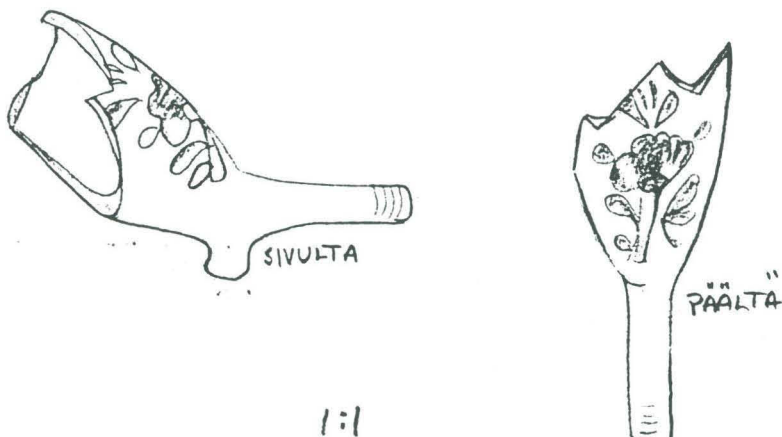
LÖYTÖLUETTELO

Löydöt Espoon Terveyslähteen kaivauksilta, jotka suoritettiin P.Rostedtin johdolla 8.8.-8.9.1988 (diaroitu 26.10.1988).

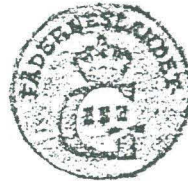
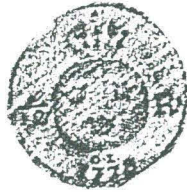
- 88081:1 Liitupiipun kopan palasia 4 kpl, 3,2g.
x=12.00, y=49.00, z=2.kerros (koeoja 4).
- 88081:2 Posliiniastian palasia 3 kpl, 0,8g. Sinivalkoinen koristelu, aiheena kasvin lehdet.
x=12.00, y=49.00, z=2.kerros (koeoja 4).
- 88081:3 Vihreän lasipullon sirpaleita 9 kpl, 37,8g.
x=12.00, y=49.00, z=2.kerros (koeoja 4).
- 88081:4 Vihertävän ikkunalasin sirpaleita 22 kpl, 22,2g.
x=11.00, y=49.00, z=2.kerros (koeoja 4).
- 88081:5 Rautanaulojen palasia 6 kpl, 40,1g.
x=12.00, y=49.00, z=2.kerros (koeoja 4).
- 88081:6 Saviastian (kukkaruukun?) palasia 33 kpl, 292,1g.
Koristeena vaakasuoria tasaväliviivoja ja kohopunosta.
x=17.00, y=49.00, z=2.kerros (koeoja 4).

- 88081:7 Vihertävän ikkunalasin sirpaleita 5 kpl, 4,8g.
x=12.00, y=49.00, z=3.kerros (koeoja 4).
- 88081:8 Vihreän lasipullon sirpaleita 2 kpl, 14,6g.
x=12.00, y=49.00, z=3.kerros (koeoja 4).
- 88081:9 Rautanaulojen palasia 3 kpl, 29,5g.
x=12.00, y=49.00, z=3.kerros (koeoja 4).
- 88081:10 Osa posliinipiipun kopasta (noin puolet) 1 kpl, 13,0g.
Valkoista posliinia, koristeina 2 kukka-aihetta.
x=20.00, y=0.00, z=2.kerros (koeoja 5).

88081:11 Ruotsalainen hopearaha 1 kpl, 3,4g.
1/12 R, painovuosi 1778.
x=23.00, y=9.00, z=1.kerros (koeoja 7).

1:1

- 88081:12 Lasipullon pohjapala (osa) 1 kpl, 6,4g.
x=23.00, y=9.00, z=2.kerros (koeoja 7).
- 88081:13 Lasipullon kaula 1 kpl, 11,1g.
Väritön, käsinpuhallettu. Kaulan sisäosan halkai-
sija 9mm, pituus 34mm.
x=23.00, y=9.00, z=2.kerros (koeoja 7).
- 88081:14 Lasipullon kaula 1 kpl, 25,4g.
Väritön, käsinpuhallettu. Kaulan sisäosan halkai-
sija 14mm, pituus 41mm.
x=23.00, y=9.00, z=2.kerros (koeoja 7).
- 88081:15 Rautanaulan pala 1 kpl, 3,1g.
x=23.00, y=9.00, z=2.kerros (koeoja 7).
- 88081:16 Osa lasipullon kaulasta (noin puolet) 1 kpl, 11,3g.
Kellertävä, käsinpuhallettu. Kaulan sisäosan
halkaisija 13mm.
x=29.00, y=24.00, z=1.kerros (koeoja 10).

NEGATIIVILIJETTELO

f.

- 989:1 Koeoja 1 paalutettuna. Idästä.
- K 989:2 Tasokuva. Koeoja 1, taso 1. Idästä.
- 989:3 Koeoja 2 paalutettuna. Idästä.
- K 989:4 Tasokuva. Koeoja 1, taso 2. Idästä.
- K 989:5-6 Panorama. Lähikuva koeojan 1 eteläprofiilista. pohjoisesta.
- 989:7 Tasokuva. Koeoja 2, taso 1. Idästä.
- K 989:8 Tasokuva. Koeoja 2, taso 2. Idästä.
- 989:9 Tasokuva. Koeoja 2, taso 3. Idästä.
- K 989:10 Koeoja 3 paalutettuna. Idästä.
- K 989:11 Tasokuva. Koeoja 3, taso 1. Idästä.
- K 989:12 Tasokuva. Koeoja 3, taso 2. Idästä.
- K 989:13 Tasokuva. Koeoja 3, taso 3. Idästä.
- 989:14 Koeoja 4 paalutettuna. Idästä.
- 989:15 Tasokuva. Koeoja 4, taso 1. Idästä.
- 989:16 Lähikuva. 2. kerros koeojassa 4, runsaasti lahonneita puunjuuria. Idästä.
- 989:17 Tasokuva. Koeoja 4, taso 2. Idästä.
- 989:18 Tasokuva. Koeoja 4, taso 3. Idästä.
- 989:19 Tasokuva. Koeoja 4, taso 3 (sateen jälkeen). Idästä.
- K 989:20 Tasokuva. Koeoja 5, taso 1. Kaakosta.
- 989:21 Tasokuva. Koeoja 5, taso 2. Kaakosta.
- 989:22 Työkuva. Huk Pentti Risla piirtämässä koeojalla 5.
- 989:23 Tasokuva. Koeoja 6, taso 1. Idästä.
- 989:24 Tasokuva. Koeoja 5, taso 3. Kaakosta.
- 989:25 Tasokuva. Koeoja 5, taso 4. Kaakosta.
- 989:26 Tasokuva. Koeoja 6, taso 2. Idästä.
- 989:27 Tasokuva. Koeoja 6, taso 3. Idästä.
- 989:28 Tasokuva. Koeoja 4:2, taso 3. Idästä.
- 989:29 Lähikuva. Koeojan 4:2 eteläprofiilia (profiilissa porattu kivi). Pohjoisesta.
- 989:30 Tasokuva. Koeoja 7, taso 1. Pohjoisesta.
- 989:31 Tasokuva. Koeoja 8, taso 1. Pohjoisesta.
- 989:32 Tasokuva. Koeoja 7, taso 2. Pohjoisesta.
- 989:33 Tasokuva. Koeoja 8, taso 2. Pohjoisesta.
- 989:34 Tasokuva. Koeoja 9, taso 1. Idästä.
- 989:35 Tasokuva. Koeoja 10, taso 1. Idästä.
- K 989:36 Työkuva. Koeojaa 9 kaivetaan. Pohjoisesta/ylhäältä.
- 989:37 Tasokuva. Koeoja 7, taso 3. Pohjoisesta.

f.

- 989:38 Tasokuva. Koeoja 9, taso 2. Idästä.
- 989:39 Tasokuva. Koeoja 10, taso 2. Idästä.
- 989:40 Tasokuva. Koeoja 7, taso 4. Pohjoisesta.
- 989:41 Lähikuva. Koeoja 7, taso 4. Pohjoisesta.
- 989:42 Tasokuva. Koeoja 9, taso 3. Idästä.
- 989:43 Yhteiskuva kaivaustyöryhmästä. Vasemmalta oikealle:
Jarmo Kortelainen, Pentti Rislä, Tapani Rostedt, Kimmo
Nissinen, Eija Tupakka.
- 989:44 Tasokuva. Koeoja 10 laajennos, taso 1. Idästä.
- 989:45 Tasokuva. Koeoja 11, taso 1. Pohjoisesta.
- 989:46 Tasokuva. Koeoja 10 laajennos, taso 2. Idästä.
- 989:47 Tasokuva. Koeoja 11, taso 2. Pohjoisesta.
- 989:48 Tasokuva. Koeoja 10, taso 3. Idästä.
- 989:49 Esimerkki täytetystä koeojasta (koeoja 11).
- K 989:50 Esimerkki täytetyistä koeojista (koeojat 9 ja 6).
- 989:51-52 Panorama. Yleiskuva Espoon terveyslähteen metsä-
saarekkeesta. Idästä.
- K 989:53-55 Panorama. Yleiskuva Espoon terveyslähteen metsä-
saarekkeesta. Lännestä.

K=kuva liitetty kaivauskertomukseen

DIAPOSITIIVILUETTELO

No

- 990:1 Yleiskuva. Espoon terveyslähteen metsäsaareke. Etelästä.
- 990:2 Tasokuva. Koeoja 1, taso 1. Idästä.
- 990:3 Lähikuva. Koeoja 1, taso 1. Idästä.
- 990:4 Tasokuva. Koeoja 1, taso 2. Idästä.
- 990:5 Tasokuva. Koeoja 1, taso 3. Idästä.
- 990:6 Koeoja 2 paalutettuna. Idästä.
- 990:7 Tasokuva. Koeoja 2, taso 1. Idästä.
- 990:8 Tasokuva. Koeoja 2, taso 2. Idästä.
- 990:9 Tasokuva. Koeoja 2, taso 3. Idästä.
- 990:10 Koeoja 3 paalutettuna. Idästä.
- 990:11 Työkuva. Turvetta poistetaan koeojasta 3.
- 990:12 Tasokuva. Koeoja 3, taso 1. Idästä.
- 990:13 Tasokuva. Koeoja 3, taso 2. Idästä.
- 990:14 Työkuva. Kerrosta 3 kaivetaan koeojalla 3.
- 990:15 Tasokuva. Koeoja 3, taso 3. Idästä.
- 990:16 Koeoja 4 paalutettuna. Idästä.
- 990:17 Tasokuva. Koeoja 4, taso 1. Idästä.
- 990:18 Työkuva. Kerrosta 2 kaivetaan koeojassa 4.
- 990:19 Tasokuva. Koeoja 4, taso 2. Idästä.
- 990:20 Tasokuva. Koeoja 4, taso 3. Idästä.
- 990:21 Tasokuva. Koeoja 4:2, taso 1. Idästä.
- 990:22 Tasokuva. Koeoja 4:2, taso 2. Idästä.
- 990:23 Tasokuva. Koeoja 4:2, taso 3. Idästä.
- 990:24 Lähikuva. Koeojan 4:2 eteläprofiilia (profiilissa porattu kivi). Pohjoisessa.
- 990:25 Tasokuva. Koeoja 5, taso 1. Kaakosta.
- 990:26 Lähikuva. Koeoja 5, taso 1. Kaakosta.
- 990:27 Tasokuva. Koeoja 5, taso 2. Kaakosta.
- 990:28 Työkuva. Piirtämistä koeojalla 5.
- 990:29 Tasokuva. Koeoja 5, taso 3. Kaakosta.
- 990:30 Tasokuva. Koeoja 5, taso 4. Kaakosta.
- 990:31 Työkuva. Kerrosta 1 kaivetaan koeojassa 6.
- 990:32 Tasokuva. Koeoja 6, taso 1. Idästä.
- 990:33 Tasokuva. Koeoja 6, taso 2. Idästä.
- 990:34 Tasokuva. Koeoja 6, taso 3. Idästä.
- 990:35 Tasokuva. Koeoja 7, taso 1. Pohjoisesta.
- 990:36 Työkuva. Kerrosta 2 kaivetaan koeojassa 7.
- 990:37 Tasokuva. Koeoja 7, taso 2. Pohjoisesta.
- 990:38 Tasokuva. Koeoja 7, taso 3. Pohjoisesta.

No

- 990:39 Tasokuva. Koeoja 7, taso 4. Pohjoisesta.
- 990:40 Tasokuva. Koeoja 8, taso 1. Pohjoisesta.
- 990:41 Tasokuva. Koeoja 8, taso 2. Pohjoisesta.
- 990:42 Tyokuva. Tasoa 1 siivotaan koeojassa 9.
- 990:43 Tasokuva. Koeoja 9, taso 1. Idästä.
- 990:44 Tasokuva. Koeoja 9, taso 2. Idästä.
- 990:45 Tasokuva. Koeoja 9, taso 3. Idästä.
- 990:46 Tasokuva. Koeoja 10, taso 1. Idästä.
- 990:47 Tasokuva. Koeoja 10, taso 2. Idästä.
- 990:48 Tasokuva. Koeoja 10 laajennos, taso 1. Idästä.
- 990:49 Tasokuva. Koeoja 10 laajennos, taso 2. Idästä.
- 990:50 Tasokuva. Koeoja 10, taso 3. Idästä.
- 990:51 Tasokuva. Koeoja 11, taso 1. Pohjoisesta.
- 990:52 Tasokuva. Koeoja 11, taso 2. Pohjoisesta.
- 990:53 Esimerkki täytetyistä koeojista (koeojat 9 ja 6).
- 990:54 Esimerkki täytetystä koeojasta (koeoja 11).
- 990:55 Yhteiskuva kaivaustyöryhmästä. Vasemmalta oikealle:
Jarmo Kortelainen, Pentti Rislä, Tapani Rostedt, Kimmo
Nissinen, Eija Tupakka.

KARTTALUETTELO

KERTOMUKSEEN LIITTYVÄT KARTTAKOPIOT

1. Kopio Carl Hagströmin vuonna 1780 laatimasta Espoon Terveyslähteen kartasta.
2. Kopio Keski-Espoon urheiluhallin asemapiirrossuunnitelmasta.
3. Peruskarttaote (pk 2032 12 Espoo).

KERTOMUKSEEN LIITTYVÄT KAIVAUSKARTAT

1. Yleiskartta. Laadittu Espoon Kaupungin kantakarttoihin J 1923 ja J 1924 perustuen. 1:500.
2. Tasokartta. Koeoja 1, tasot 1,2 ja 3. 1:50. A2.
3. Tasokartta. Koeoja 2, tasot 1,2 ja 3. 1:50. A2.
4. Tasokartta. Koeoja 3, tasot 1,2 ja 3. 1:50. A2.
5. Tasokartta. Koeojat 4 ja 4:2, tasot 1,2 ja 3. 1:50. A2.
6. Tasokartta. Koeojat 5 ja 12, tasot 1,2,3 ja 4. 1:50. A3.
7. Tasokartta. Koeoja 6, tasot 1,2,3 ja 4. 1:50. A4.
8. Tasokartta. Koeoja 7, tasot 1,2,3,4 ja 5. 1:50. A4.
9. Tasokartta. Koeoja 8, tasot 1,2,3 ja 4. 1:50. A4.
10. Tasokartta. Koeoja 9, tasot 1,2 ja 3. 1:50. A4.
11. Tasokartta. Koeoja 10, tasot 1,2 ja 3. 1:50. A4.
12. Tasokartta. Koeoja 11, tasot 1 ja 2. 1:50. A3.
13. Profiilikartta. Koeojat 1,2,3,4 ja 4:2. 1:50. A3.
14. Profiilikartta. Koeojat 5,7,8 ja 11. 1:50. A3.
15. Profiilikartta. Koeojat 6,9 ja 10. 1:50. A3.

Maanom: Ari Carl Hagströmin vuonna 1780 laatima asemapiirros Espoon Terveyslähteestä

Afritning Uppå ESBO HÄLSOBRUNNSPLAN

NY LAND i Raseborgs Östra Härad Esbo och Sockri

Förfallad År 1780 af Carl Hagström

År 1780 Den 28 Julii klaf till allmän af Lunds höfdingens och Rikens ut af kongl Swensk rätts Höghetsbrenn herr Ulfens de Brunns förtjänande af den 26de nästledne Uppris förelagil, att afmäla på wiffstaka förskiften, som ståt tillhöra Esbo, Kälbo, Gwand, eller som wid förskiflet icke dricke Byg Åger, Skiften omkring som sijnd ordnad lomad, beständ af ett Örneländ; hwarid wilst försändland, a kongl Majest och kinnens wignar Äng mearn af Krons Befällningsmundern Herr Eric Lätlin närwände swer, samt en del af Högs och Respective herrne Brunnsjöfjerna. Allika med Provincial Exekutorn och Brunns Jutendenten wäl. Att herr Carl Ell. Mannmar och för Lagsta kyrckbygd på wiffstaka Åger Hälsobrunnsplan är belägen; hwar kyrckman Sägnästaren. Adol och Kög. Äftad herr Johan Lund. Amnoriu

Omkring denna Brunnsplan beständ af ett Örneländ, i den figur herr Orkianus Landmåtlaren hifst. wärlt Chalkis wäster den ordnade marken, och medföret kullkonig bevämlighet, så bewillade herr för mästern Amnoriu, att cönsammas må i en paroch för wiffstaka; och så, att den gjord och till Frågärd om med nyodling, må bli ordnad samt ett wägarne till Lofkulla och kyrckbyn, den sitta ha 10 och den sidiare ha 20 alnar bred; må på lundeländ afriktas, jemt det, så mycket mindre än ett lundeländ må wiffstaka, som den märck. hwarid till Lofkulla wägen Åger, är bättre än wän i sitta Brunnsplanen tillämnade marken i Detta bewillade för wäl af herr Brunns Jutendenten. Som kronofullmägligen och för Brunnsplanen omkring Brunns sitta sitta utskickad, att Linnar A, B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U, V, W, X, Y, Z, AA, AB, AC, AD, AE, AF, AG, AH, AI, AJ, AK, AL, AM, AN, AO, AP, AQ, AR, AS, AT, AU, AV, AW, AX, AY, AZ, BA, BB, BC, BD, BE, BF, BG, BH, BI, BJ, BK, BL, BM, BN, BO, BP, BQ, BR, BS, BT, BU, BV, BW, BX, BY, BZ, CA, CB, CC, CD, CE, CF, CG, CH, CI, CJ, CK, CL, CM, CN, CO, CP, CQ, CR, CS, CT, CU, CV, CW, CX, CY, CZ, DA, DB, DC, DD, DE, DF, DG, DH, DI, DJ, DK, DL, DM, DN, DO, DP, DQ, DR, DS, DT, DU, DV, DW, DX, DY, DZ, EA, EB, EC, ED, EE, EF, EG, EH, EI, EJ, EK, EL, EM, EN, EO, EP, EQ, ER, ES, ET, EU, EV, EW, EX, EY, EZ, FA, FB, FC, FD, FE, FF, FG, FH, FI, FJ, FK, FL, FM, FN, FO, FP, FQ, FR, FS, FT, FU, FV, FW, FX, FY, FZ, GA, GB, GC, GD, GE, GF, GG, GH, GI, GJ, GK, GL, GM, GN, GO, GP, GQ, GR, GS, GT, GU, GV, GW, GX, GY, GZ, HA, HB, HC, HD, HE, HF, HG, HH, HI, HJ, HK, HL, HM, HN, HO, HP, HQ, HR, HS, HT, HU, HV, HW, HX, HY, HZ, IA, IB, IC, ID, IE, IF, IG, IH, II, IJ, IK, IL, IM, IN, IO, IP, IQ, IR, IS, IT, IU, IV, IW, IX, IY, IZ, JA, JB, JC, JD, JE, JF, JG, JH, JI, JJ, JK, JL, JM, JN, JO, JP, JQ, JR, JS, JT, JU, JV, JW, JX, JY, JZ, KA, KB, KC, KD, KE, KF, KG, KH, KI, KJ, KK, KL, KM, KN, KO, KP, KQ, KR, KS, KT, KU, KV, KW, KX, KY, KZ, LA, LB, LC, LD, LE, LF, LG, LH, LI, LJ, LK, LL, LM, LN, LO, LP, LQ, LR, LS, LT, LU, LV, LW, LX, LY, LZ, MA, MB, MC, MD, ME, MF, MG, MH, MI, MJ, MK, ML, MM, MN, MO, MP, MQ, MR, MS, MT, MU, MV, MW, MX, MY, MZ, NA, NB, NC, ND, NE, NF, NG, NH, NI, NJ, NK, NL, NM, NN, NO, NP, NQ, NR, NS, NT, NU, NV, NW, NX, NY, NZ, OA, OB, OC, OD, OE, OF, OG, OH, OI, OJ, OK, OL, OM, ON, OO, OP, OQ, OR, OS, OT, OU, OV, OW, OX, OY, OZ, PA, PB, PC, PD, PE, PF, PG, PH, PI, PJ, PK, PL, PM, PN, PO, PP, PQ, PR, PS, PT, PU, PV, PW, PX, PY, PZ, QA, QB, QC, QD, QE, QF, QG, QH, QI, QJ, QK, QL, QM, QN, QO, QP, QQ, QR, QS, QT, QU, QV, QW, QX, QY, QZ, RA, RB, RC, RD, RE, RF, RG, RH, RI, RJ, RK, RL, RM, RN, RO, RP, RQ, RR, RS, RT, RU, RV, RW, RX, RY, RZ, SA, SB, SC, SD, SE, SF, SG, SH, SI, SJ, SK, SL, SM, SN, SO, SP, SQ, SR, SS, ST, SU, SV, SW, SX, SY, SZ, TA, TB, TC, TD, TE, TF, TG, TH, TI, TJ, TK, TL, TM, TN, TO, TP, TQ, TR, TS, TT, TU, TV, TW, TX, TY, TZ, UA, UB, UC, UD, UE, UF, UG, UH, UI, UJ, UK, UL, UM, UN, UO, UP, UQ, UR, US, UT, UY, UZ, VA, VB, VC, VD, VE, VF, VG, VH, VI, VJ, VK, VL, VM, VN, VO, VP, VQ, VR, VS, VT, VU, VV, VW, VX, VY, VZ, WA, WB, WC, WD, WE, WF, WG, WH, WI, WJ, WK, WL, WM, WN, WO, WP, WQ, WR, WS, WT, WU, WV, WW, WX, WY, WZ, XA, XB, XC, XD, XE, XF, XG, XH, XI, XJ, XK, XL, XM, XN, XO, XP, XQ, XR, XS, XT, XU, XV, XW, XX, XY, XZ, YA, YB, YC, YD, YE, YF, YG, YH, YI, YJ, YK, YL, YM, YN, YO, YP, YQ, YR, YS, YT, YU, YV, YW, YX, YY, YZ, ZA, ZB, ZC, ZD, ZE, ZF, ZG, ZH, ZI, ZJ, ZK, ZL, ZM, ZN, ZO, ZP, ZQ, ZR, ZS, ZT, ZU, ZV, ZW, ZX, ZY, ZZ

Lag.

Lagsta.

Sta.

Äng

Äng

Uppkyörd och

Mär

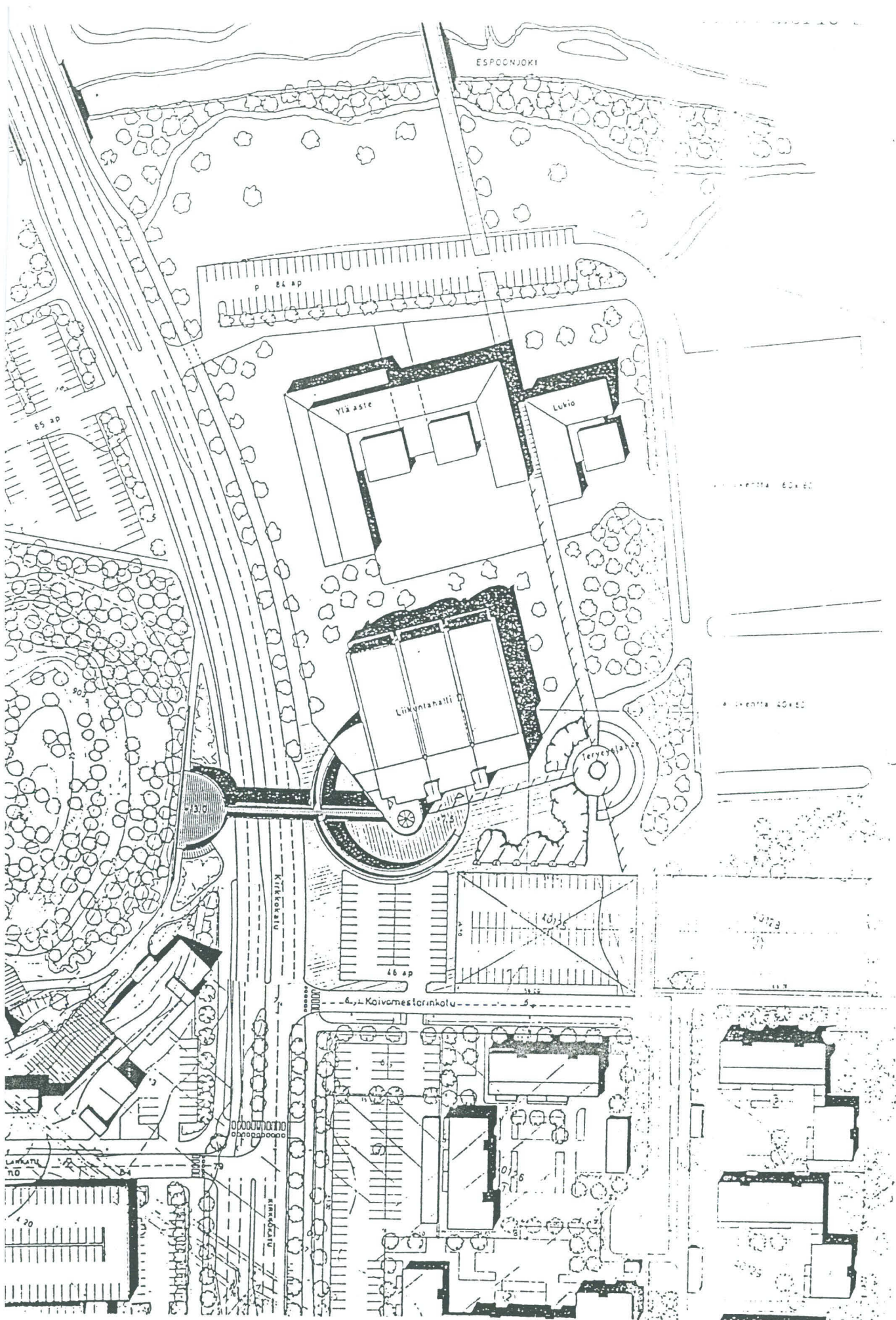
bil Frågärd Arnad Mark.

Lagsta Aker.

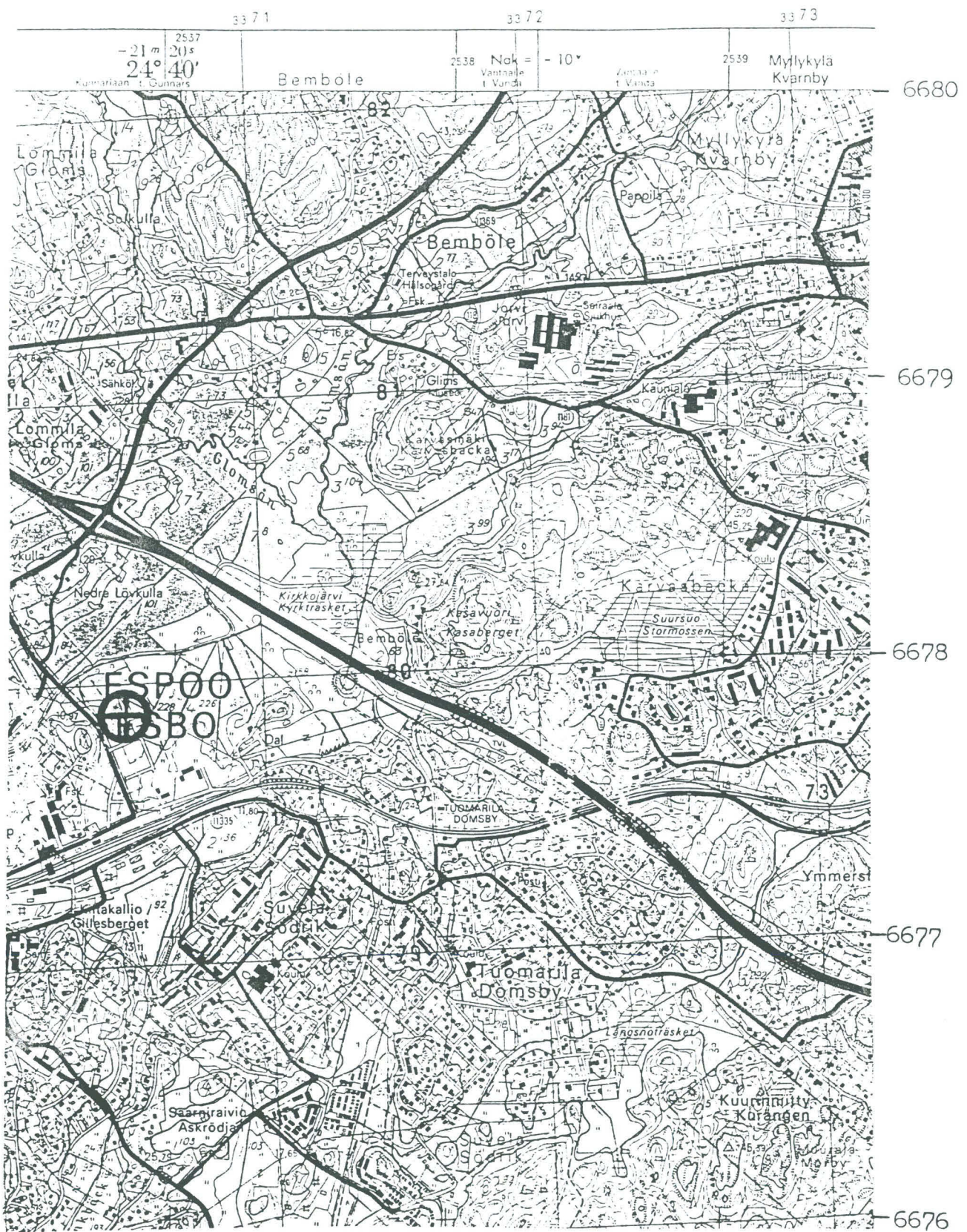
Omkring.

Kjännetecknens Utbydning

- A. Hifstas Brunnsplanen druck Brunnen är belägen.
- B. Ekfjerrösten som är sand och wäglig och höst län den öfsta marken.
- C. Lättvarens.
- D. Rannil. gte gamla Brunnen.
- E. en rund plan projecterad att wänta wagnar wani utantill Brunnsplanen för wäl för att byggnad och planering sitta med län omplantern.
- F. Projecterad plan för Brunnsplanens byggnaden, som nu är upfält wid län.
- G. Brunnen wid kyrckbygdens byggnaden projecterad flyttad, hwarid den ena kan bli färdig och den andra Bad.
- H. Lofkullas wägen till kyrckbygd och Brun.
- I. Kyrckbygdens.
- J. Kan till Käl och kyrckbygd för Brunnsplanen.

Arkkitehtitoimisto Pekka Salminen ky:n laatima suunnitelma
 Keski-Espoon urheiluhallin asemapiirroksi 15.2.1988.

Ote peruskartalta 2032 12 Espoo. 1:20 000

KAIVAUSPAIKAN SIJAINTI:

x=6677 76

y=2536 82

z=4.50-6.35 m.mpy

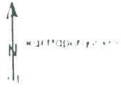
ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988

TAPANI ROSTEDT

Yleiskartta

pienennös

piiri PRista (Espoon kaupungin
kantakarttoihin J 1923 ja J 1924
perustuen)

koeaja

suositeltavan suojeluvuoron raja - - - - -

korkeuskäyrä

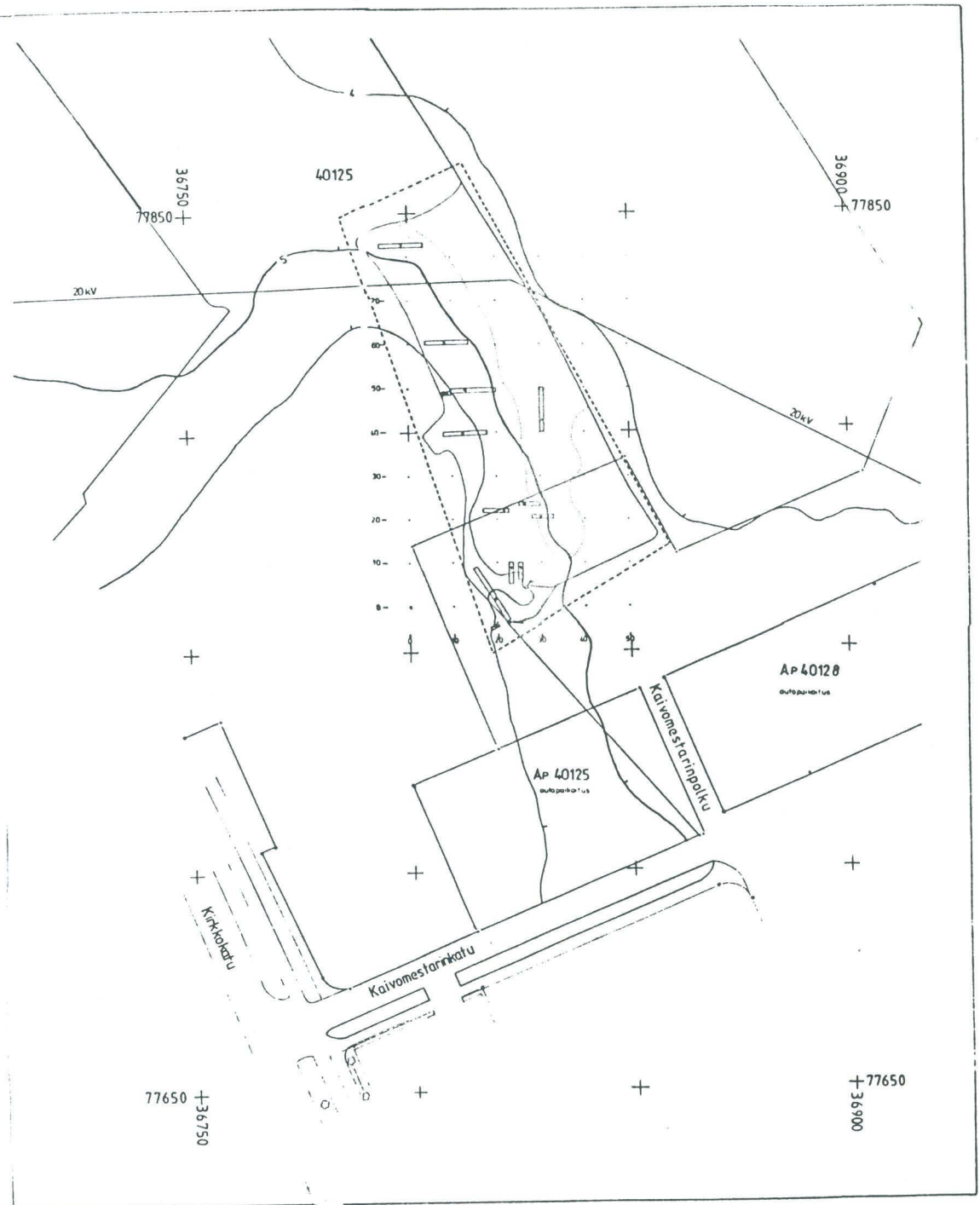
sähkölina

puu

polku

korffelinumero 40125

terveyslähde

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988
TAPANI ROSTEET

Tasokartta
koeja 1
piennös
piirt. P. Rista

1m

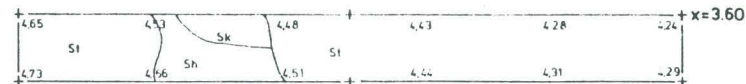
korkeudet mpy

- S savi, vaalea ja kostea
- St savi, tumma ja kostea
- Sk savi, harmaa, hieman hiekkainen ja kuivahko
- Sh savi, vaalea, niekkainen ja kova

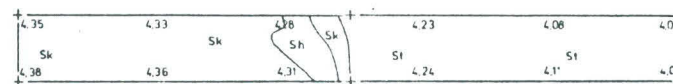
KARTTA 2

Y=83.30

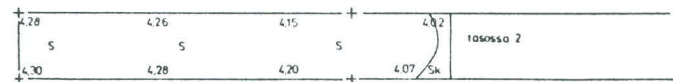
taso 1

taso 2

taso 3

ESPOON TERVEYSLAHDE 1988

TAPANI ROSTEDT

Tasokartta

koeoja 2

pienennös

piirt. P.Risla

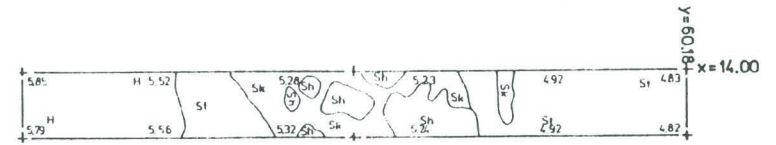
1m

korkeus mpy

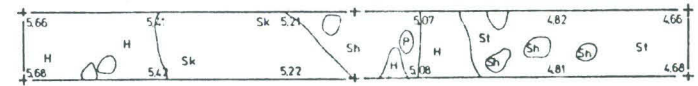
- H humus, ajoittain savinen
- S savi, vaalea ja kostea
- St savi, tumma ja kostea
- Sk savi, harmaa, hieman hiekkainen ja kuivahko
- Sh savi, vaalea, hiekkainen ja kova
- P puu, maatonutta
- kivi

KARTTA 3

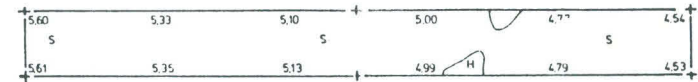
taso 1

taso 2

taso 3

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988

TAPANI ROSTEDT

Tasokartta

koeja 3

piennös

piirt. P. Rislä

1m

korkeus mpy

H humus, ajoittain savinen

S savi, vaalea ja ruostenen

St savi, tumma ja kostea

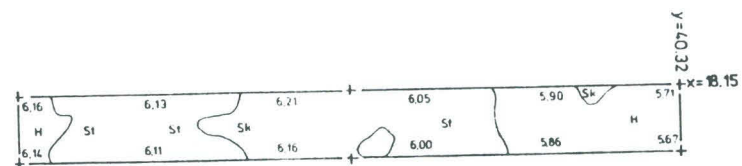
Sk savi, harmaa, hieman hiekkainen ja kostea

Sh savi, vaalea ja hiekkainen

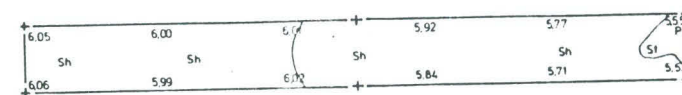
P puu, maatonutta

○ kivi

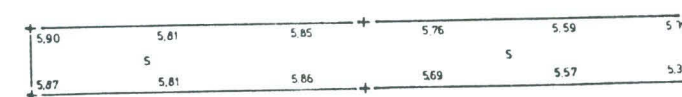
taso 1

taso 2

taso 3

TAPANI ROSTEDT

Tasokartta

koeoja 4 ja koeoja 4:2

piennös

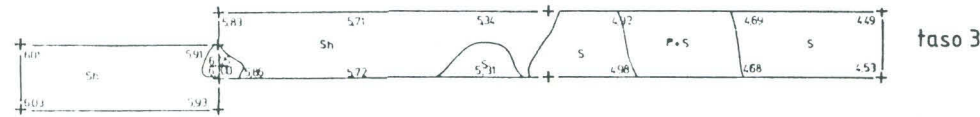
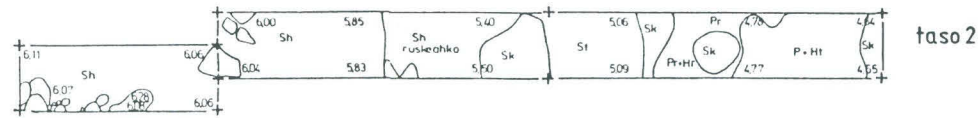
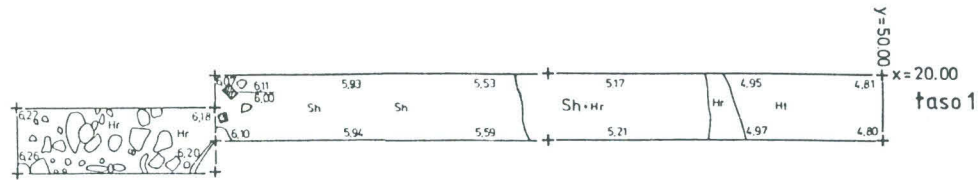
piirt. P. Rista

1m

korkeus mpy

- H humus, tumma
- Hr humus, ruskea
- S savi, vaalea ja ruosteinen
- St savi, tumma ja kostea
- Sk savi, harmaa, hieman hiekkainen ja kosteahko
- Sh savi, vaalea ja hiekkainen ja kova
- P puu, maatonutta ja tummaa
- P puu, maatonutta ja ruskeaa
- kivi
- ⊗ tiliskivi

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988

KARTTA 6

TAPANI ROSTEDT

Tasokartta
koeoijat 5 ja 12
piennös
piirt. P.Risla

taso 1

1m

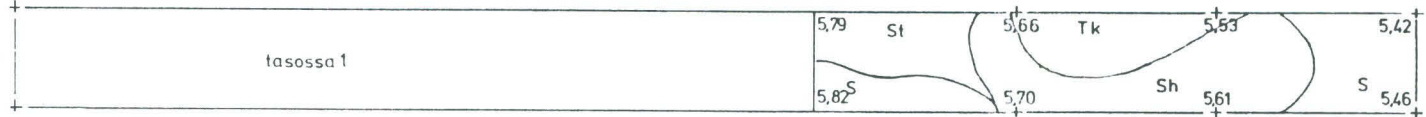
taso 2

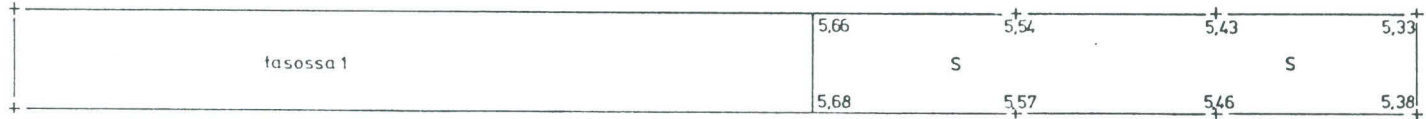
korkeus mpy

taso 3

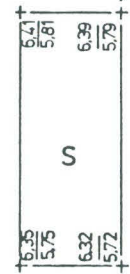

taso 4

- H humus, savinen
- St savi, tumma
- S savi, vaalea ja kostea
- T hiekka
- Tk hiekka, kova
- Sh savi, hiekkainen

koeoija 12, pinta/pohja

-25-

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988

TAPANI ROSTEDT

Tasokartta

koeja 6

mk 1:50

piirt. P.Risla

korkeus mpy

Hr humus, ruskea

St savi, tumma ja kostea

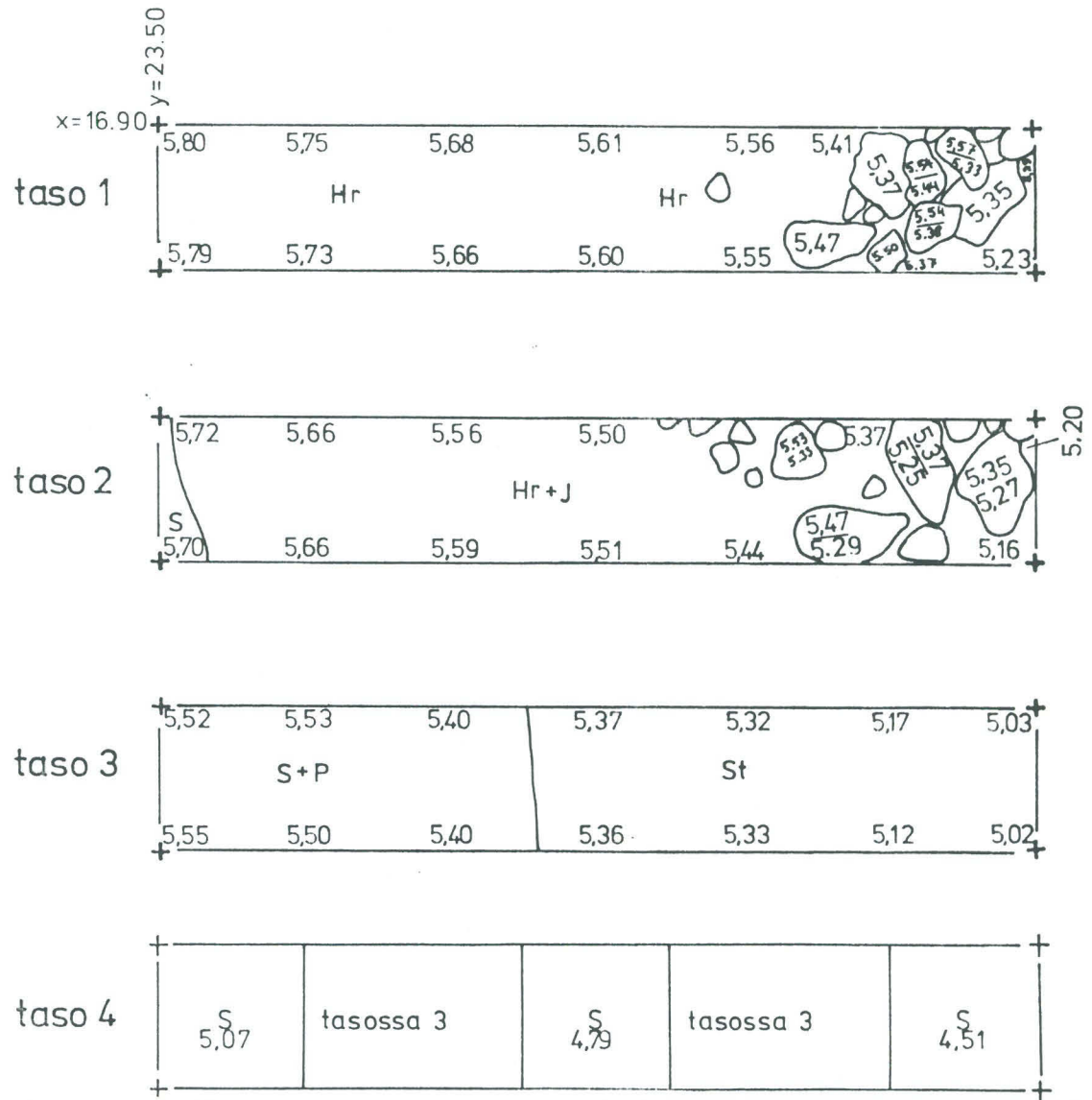
S savi, vaalea ja kostea

P puu, maatonutta

J joutomaa

○ kivi

KARTTA 7

-226-

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988

TAPANI ROSTEDT

Tasokartta

koeja 7

mk 1:50

piirt. P.Risla

korkeus mpy

Ht humus, tumma

Hh humus, hiekkainen

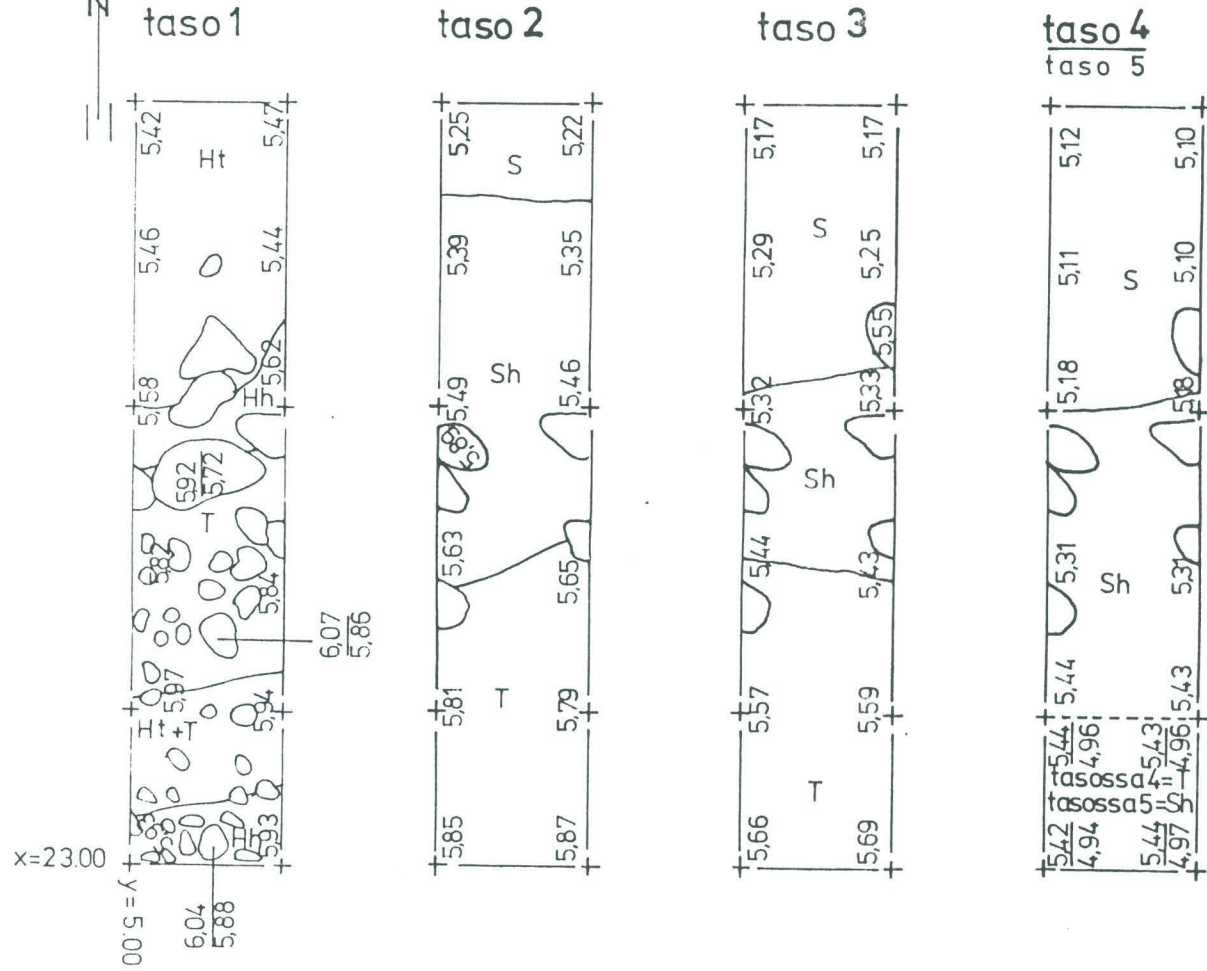
S savi, vaalea ja kostea

Sh savi, hiekkainen

T hiekka

○ kivi

KARTTA 8

-27-

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988

TAPANI ROSTEDT

Tasokartta

koeoja 8

mk 1:50

piirt. P.Risla

korkeus mpy

H humus, savinen

S savi, vaalea ja kostea

Sh savi, hiekkainen

○ kivi

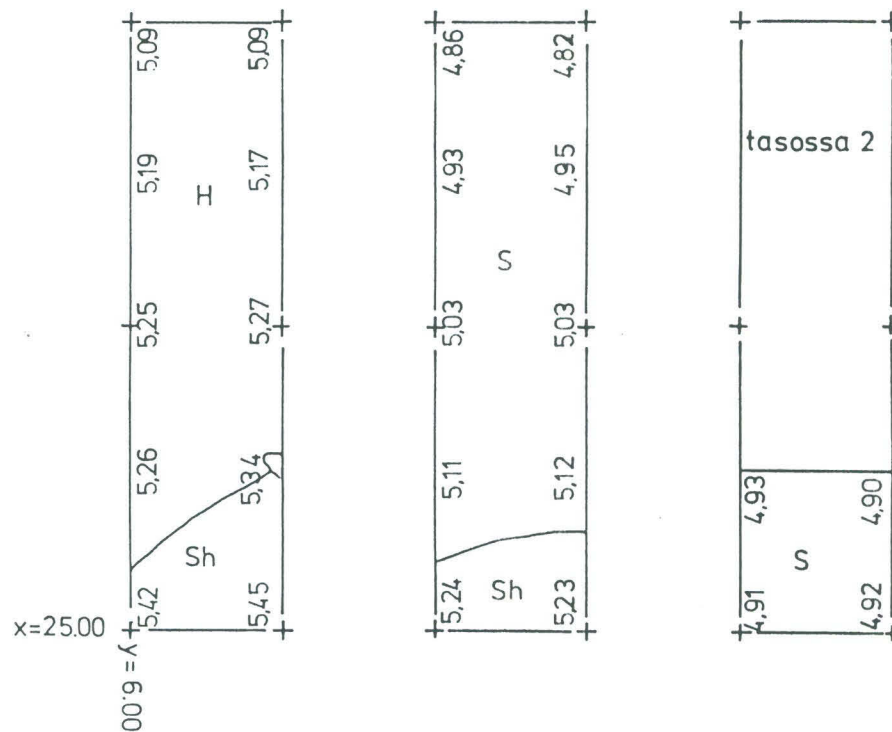

KARTTA 9

taso 1

taso 2

taso 3

-13-

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988
TAPANI ROSTEDT

KARTTA 10

Tasokartta
koeoja 9
mk 1:50
piirt. P.Risla

1m

korkeus mpy

Hp humus, punertava

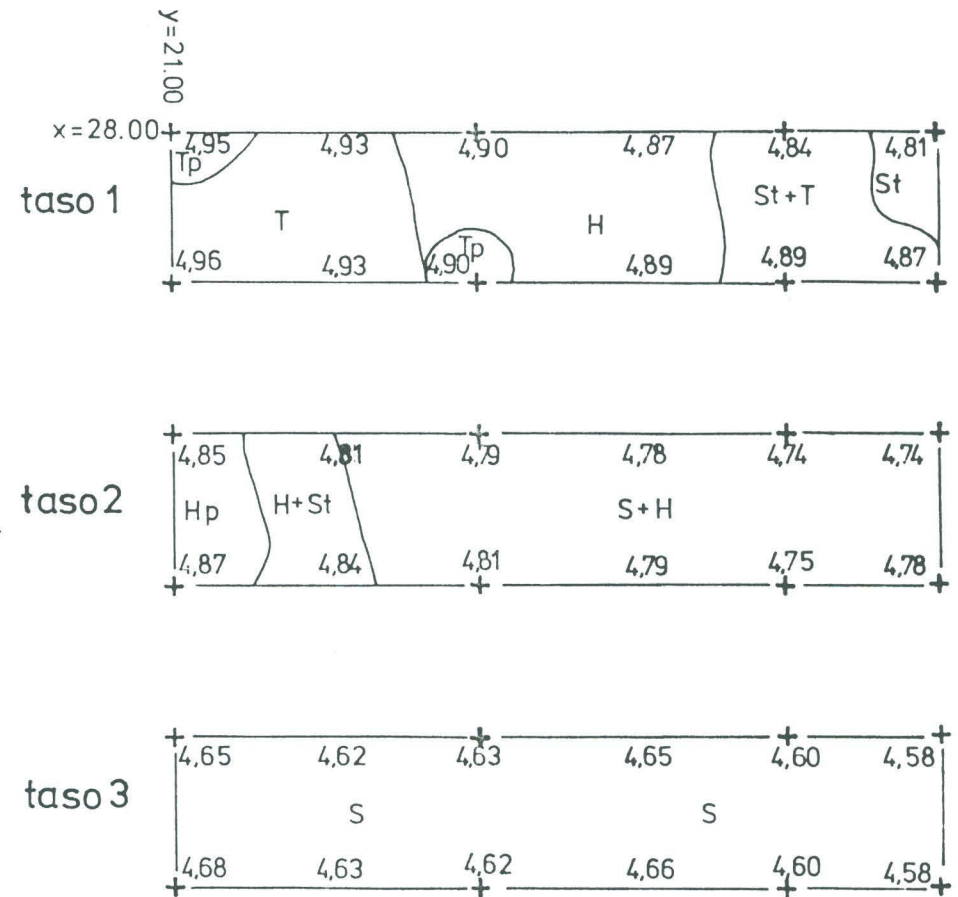
H humus

St savi, tumma

S savi

Tp hiekka, punertava

T hiekka

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988
TAPANI ROSTEDT

Tasokartta
koeoja 10
mk 1:50
piirt. P.Risla

korkeus mpy

Hp humus, punertava

H humus

St savi, tumma

Sp savi, punertava

S savi, vaalea

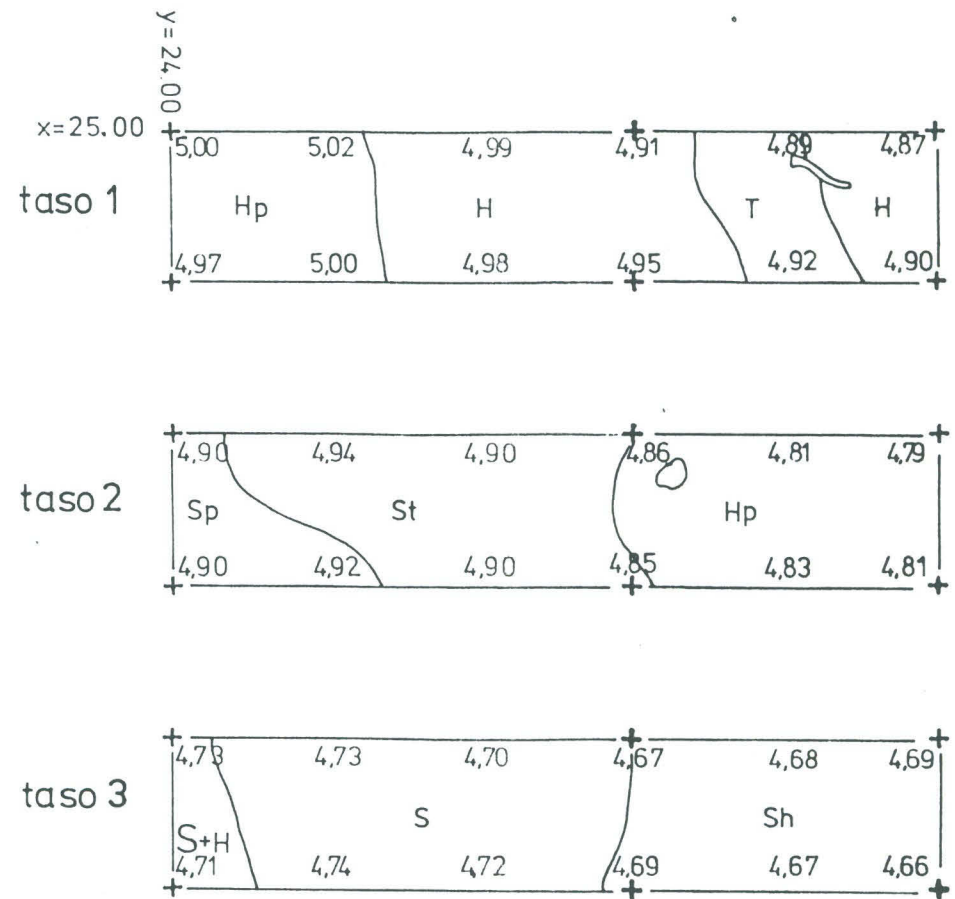
Sh savi, hiekkainen

○ kivi

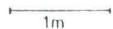
∩ juuri

T hiekka

KARTTA 11

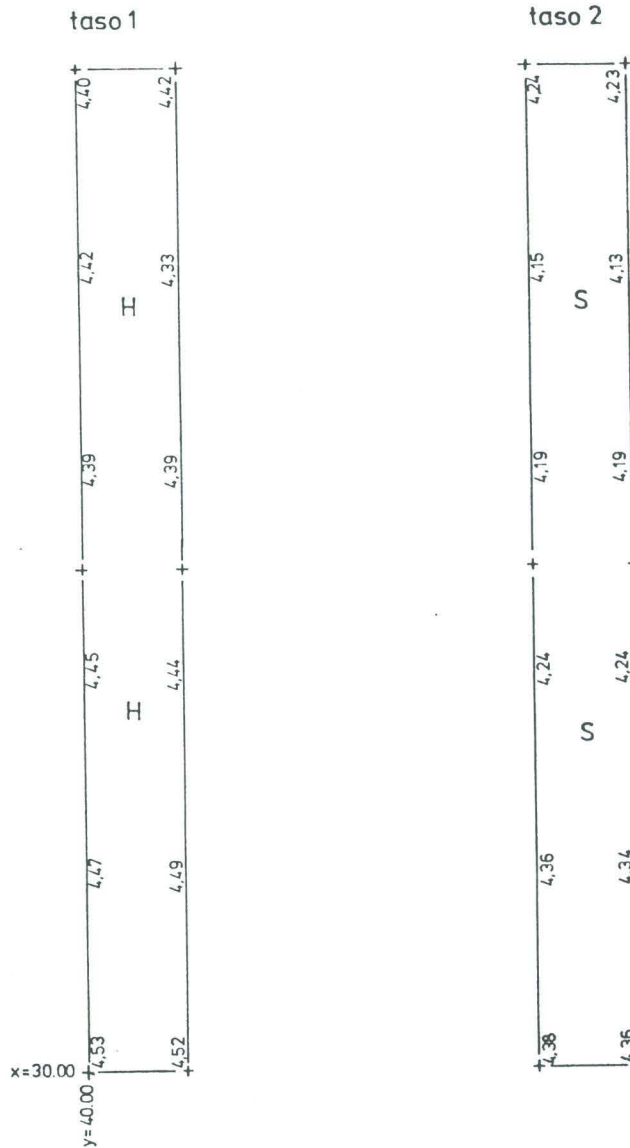

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988
 TAPANI ROSTEDT
 Tasokartta
 koeoia 11
 pienennös
 piirt. P.Risla

korkeus mpy

H humus, savinen
 S savi, vaalea ja kostea

-31-

ESPOON TERVEYSLÄHDE 1988
 TAPANI ROSTEDT
 Profiilikartta
 koeoijat 1, 2, 3, 4 ja 4:2
 pienennös
 piirt. P.R.isla

1 m

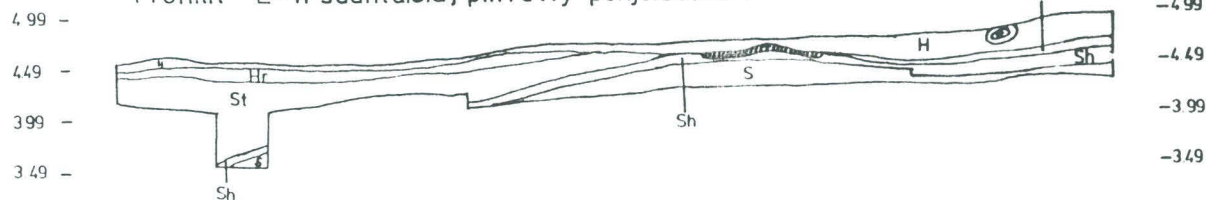
korkeus mpy

- H humus
- Hr humus, ruskea
- St savi, tumma
- S savi, vaalea
- Sh savi, hiekkainen
- Sr savi, ruosteinen
- P puu, maatonutta
- hiekka
- kivi
- juuri

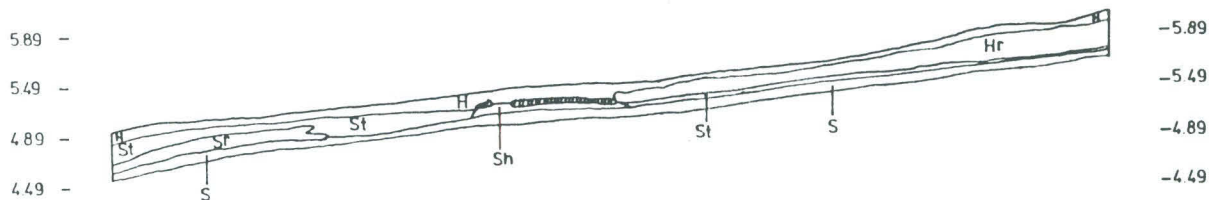
KARTTA 13

Profiilit E-W suuntaisia, piirretty pohjoisesta

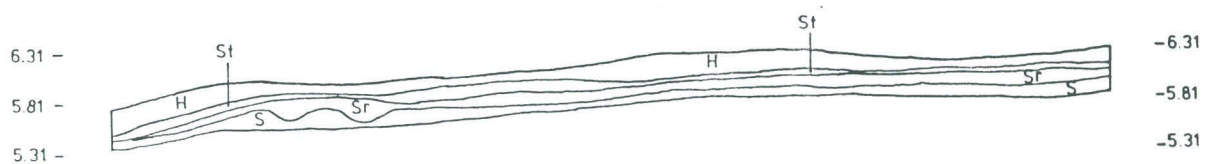
koeoija 1

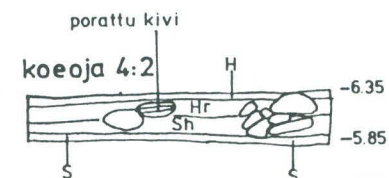
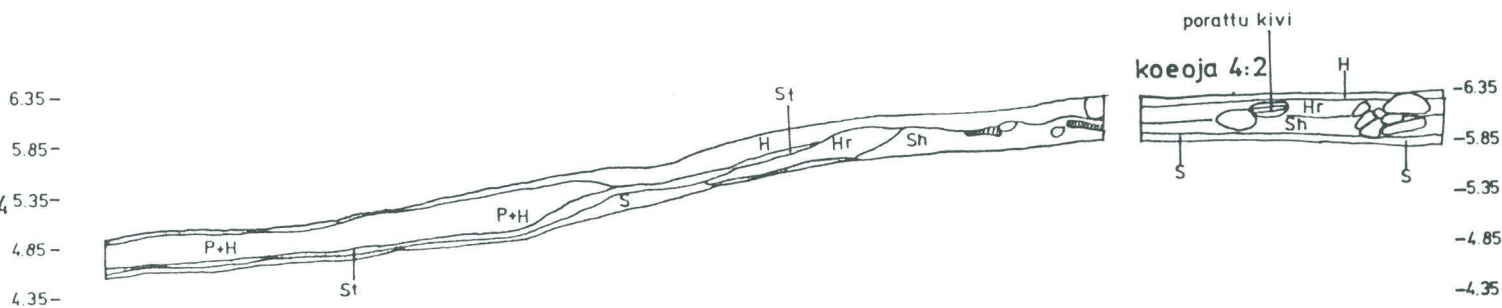
koeoija 2

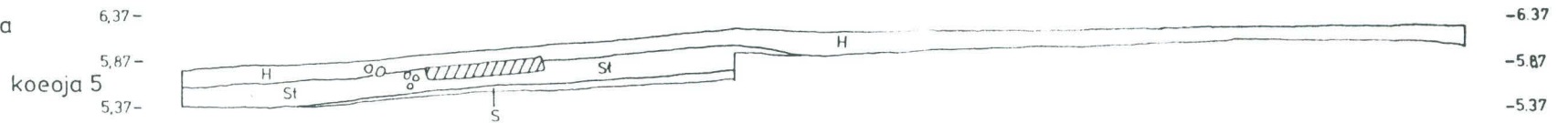
koeoija 3

koeoija 4

SE - NW suuntainen profiili, piirrettynä koillisesta

1m

korkeus mpy

Profiilit N-S suuntaisia, piirrettynä lännestä

H humus

St savi, tumma

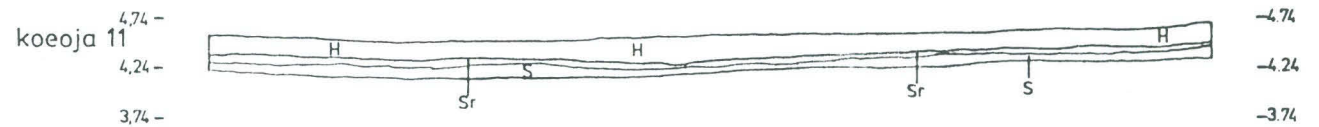
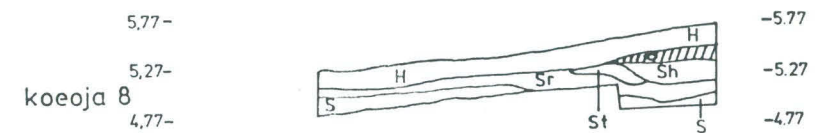
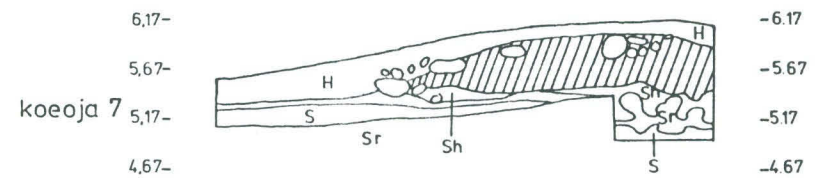
S savi, vaalea

Sh savi, hiekkainen

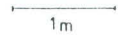
Sr savi, ruosteinen

▨ hiekka

○ kivi

33

korkeus mpy

H humus

Hp humus, punainen

J joutomaa

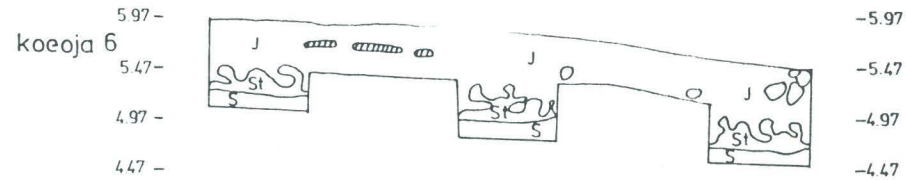
St savi, tumma

S savi, vaalea

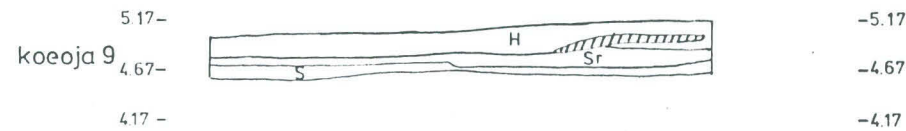
Sr savi, ruosteinen

hiekka

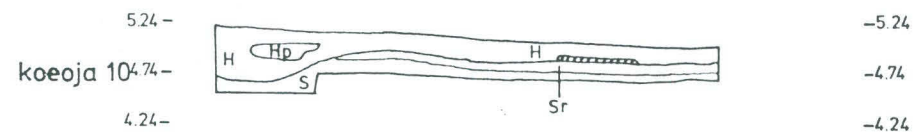
W-E suuntainen profiili, piirrettynä etelästä

E-W suuntainen profiili, piirrettynä pohjoisesta

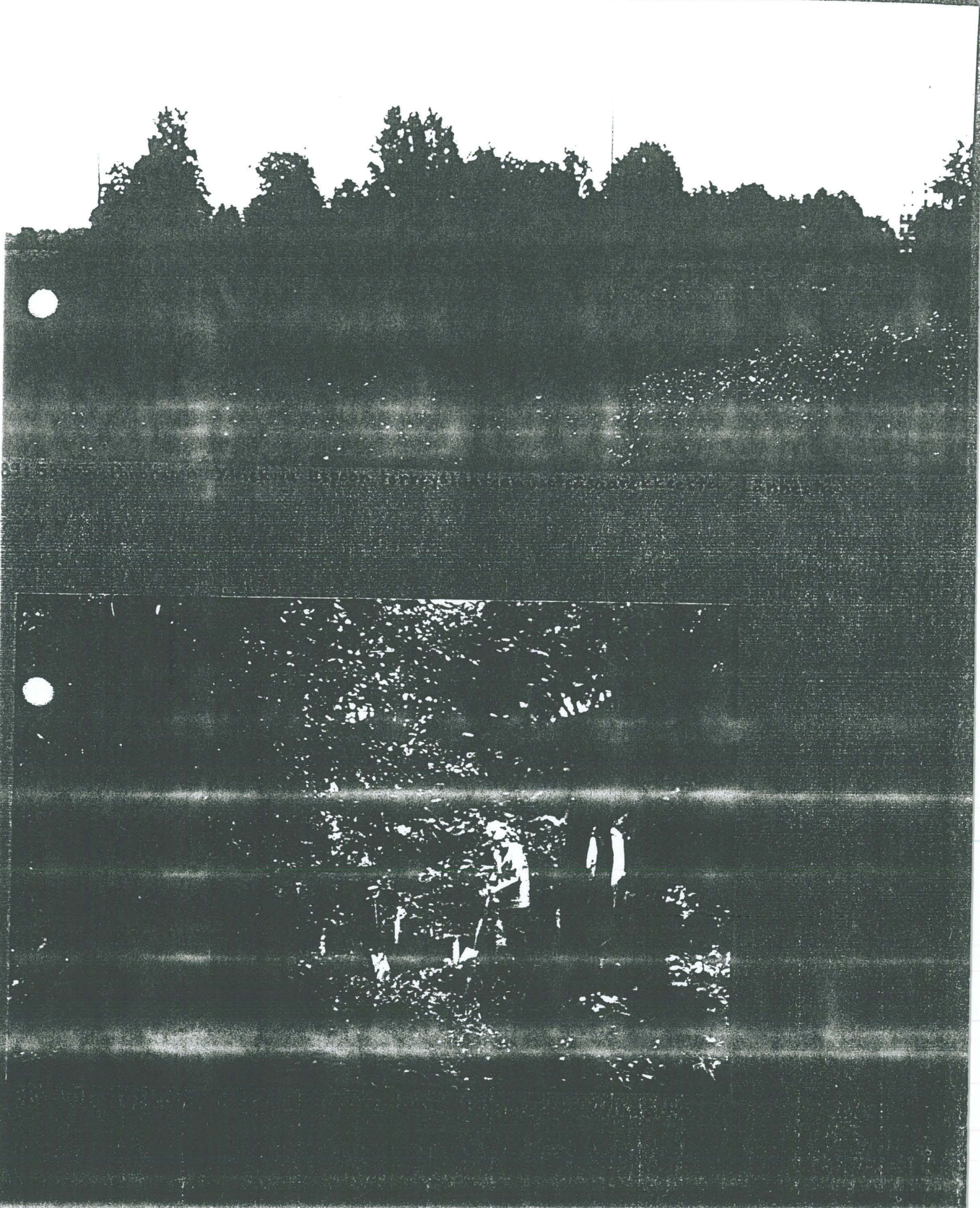

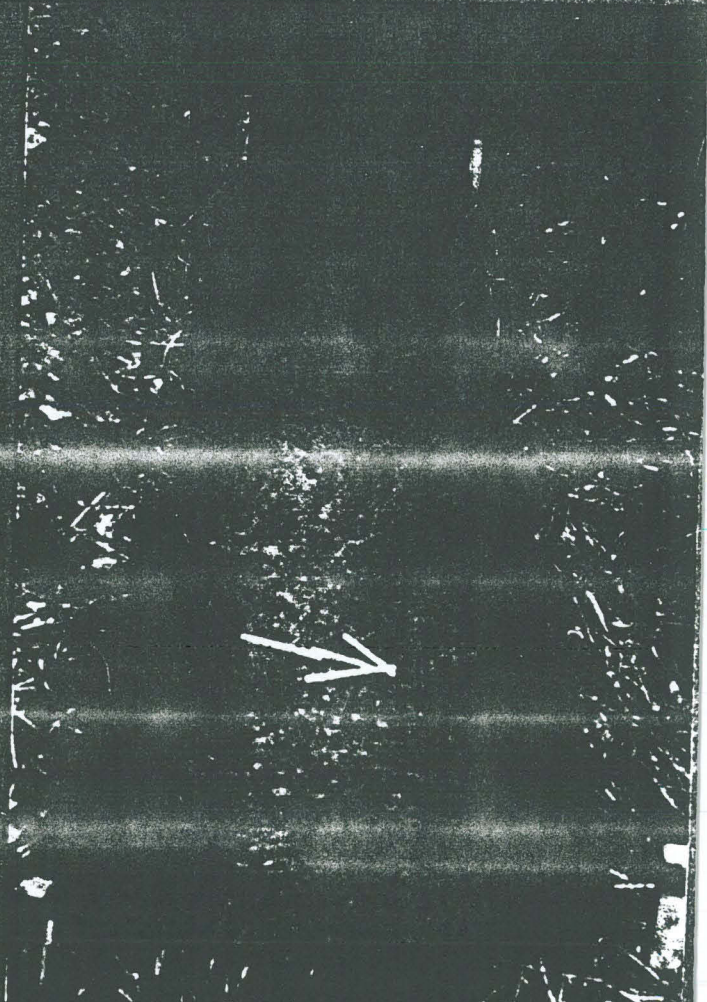
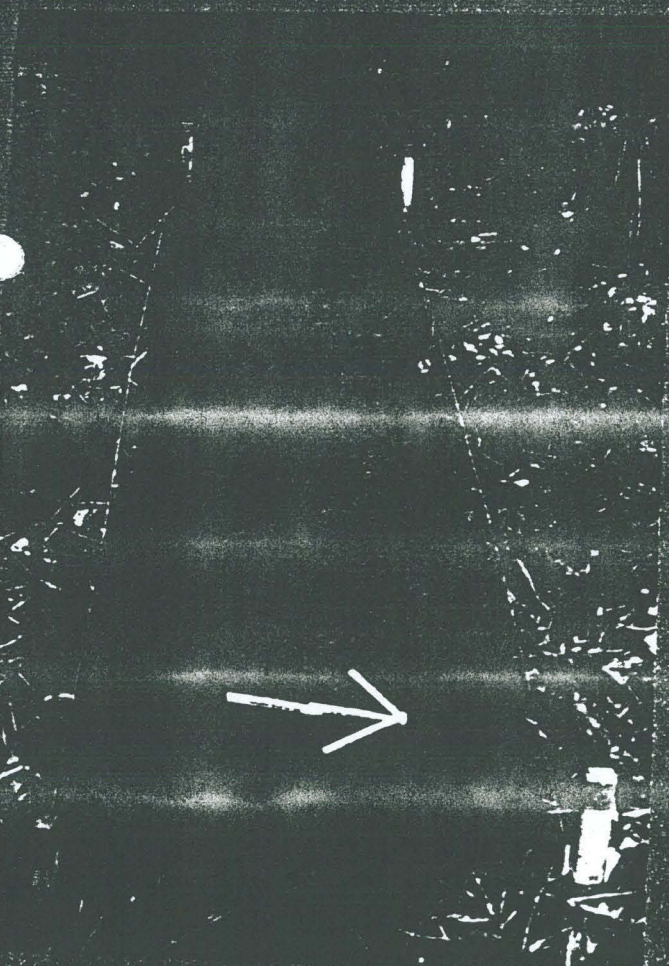
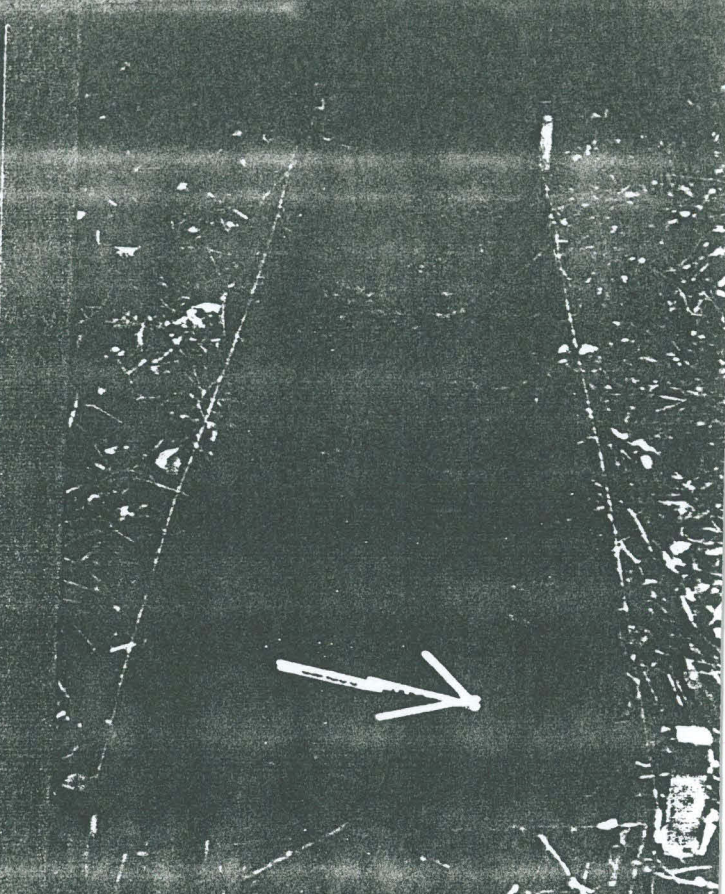
W-E suuntainen profiili, piirrettynä etelästä

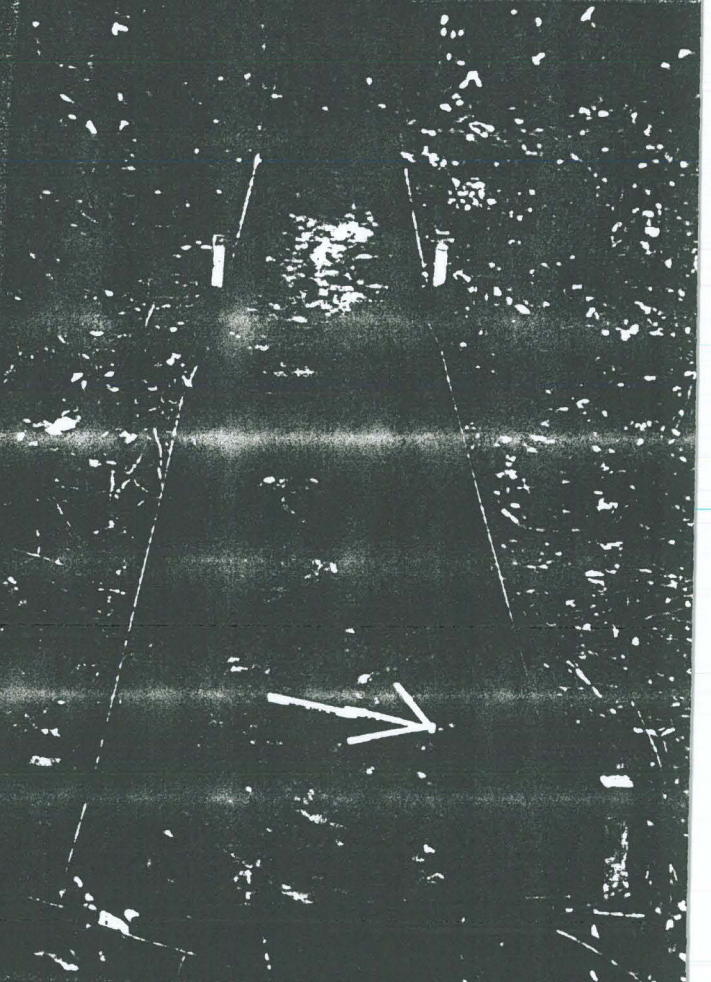
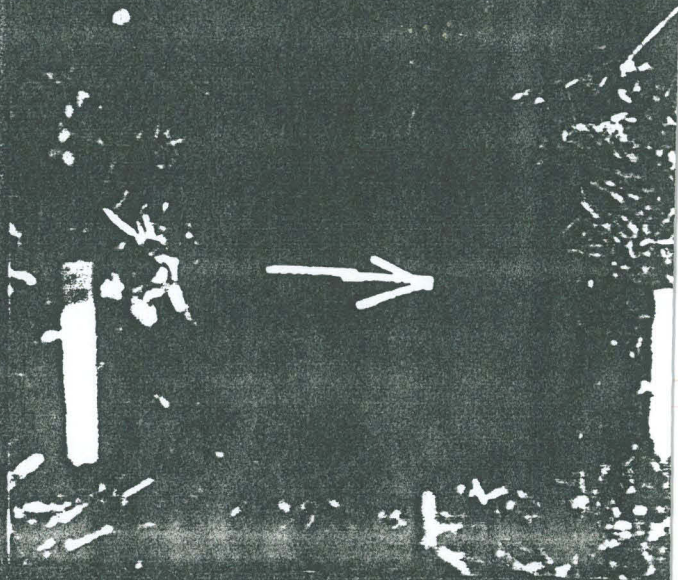
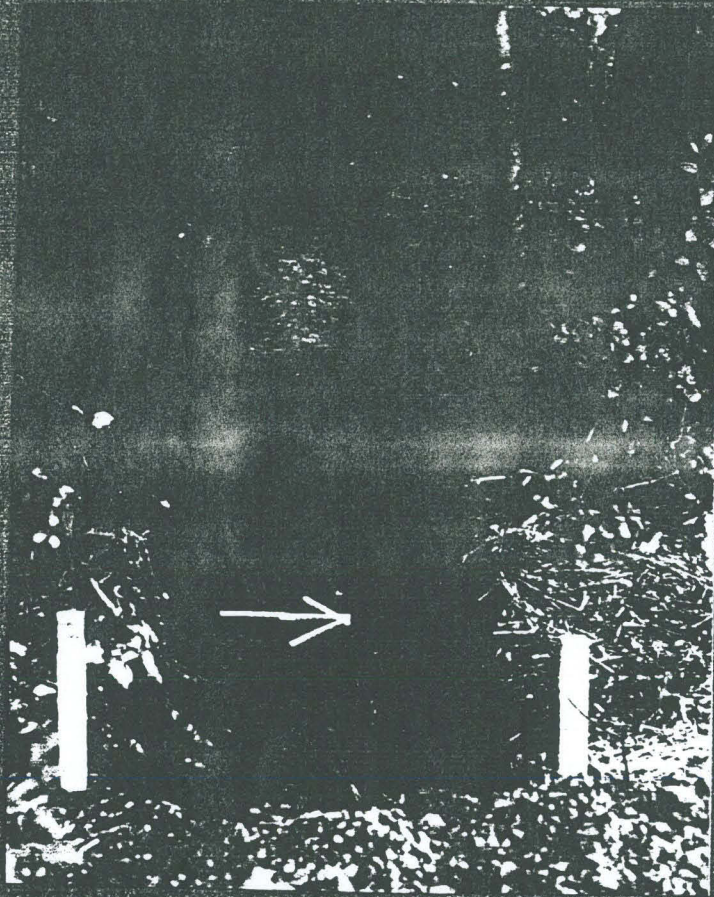

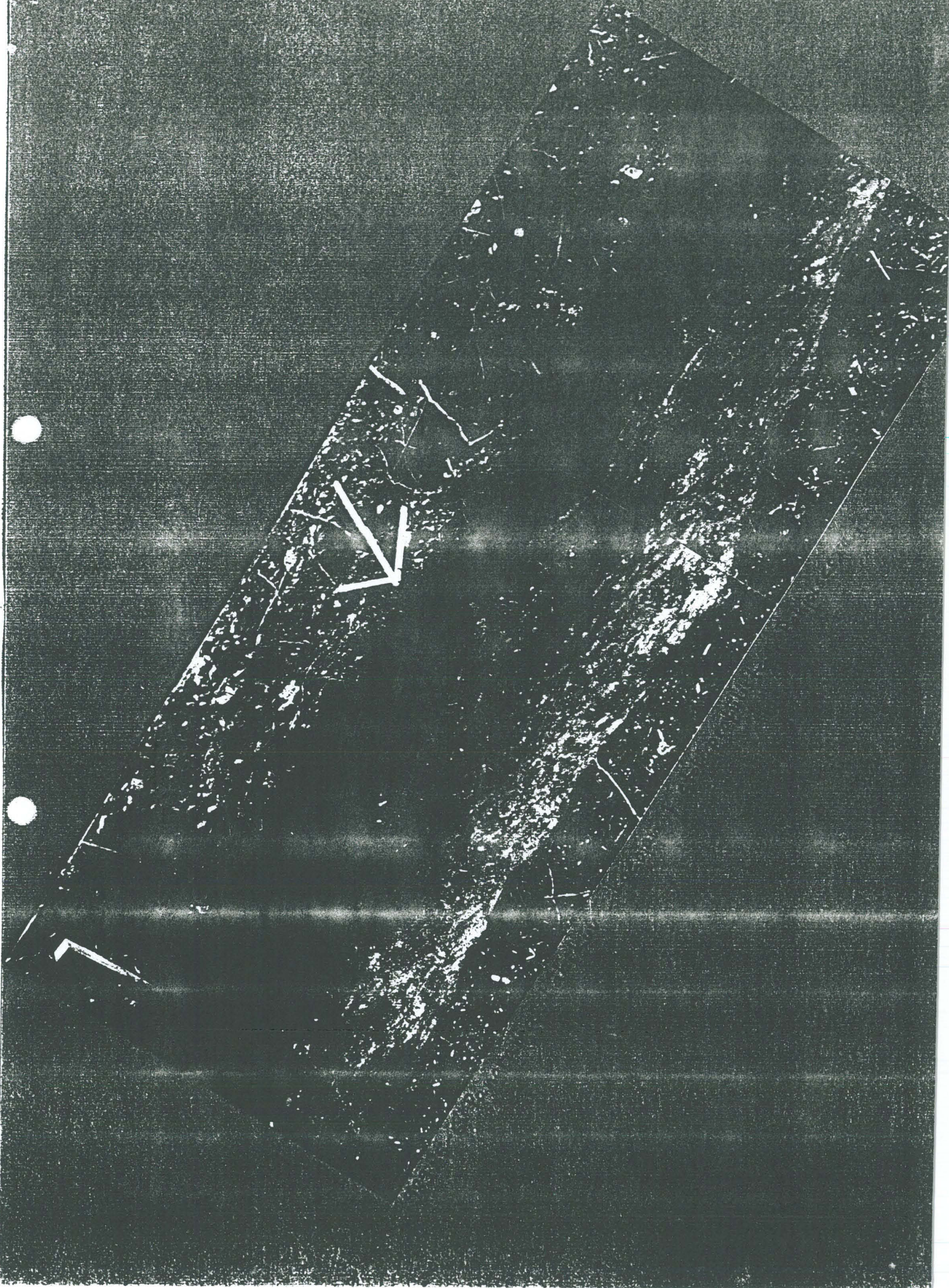
-34-

ESPOON TERVEYSLÄHDE

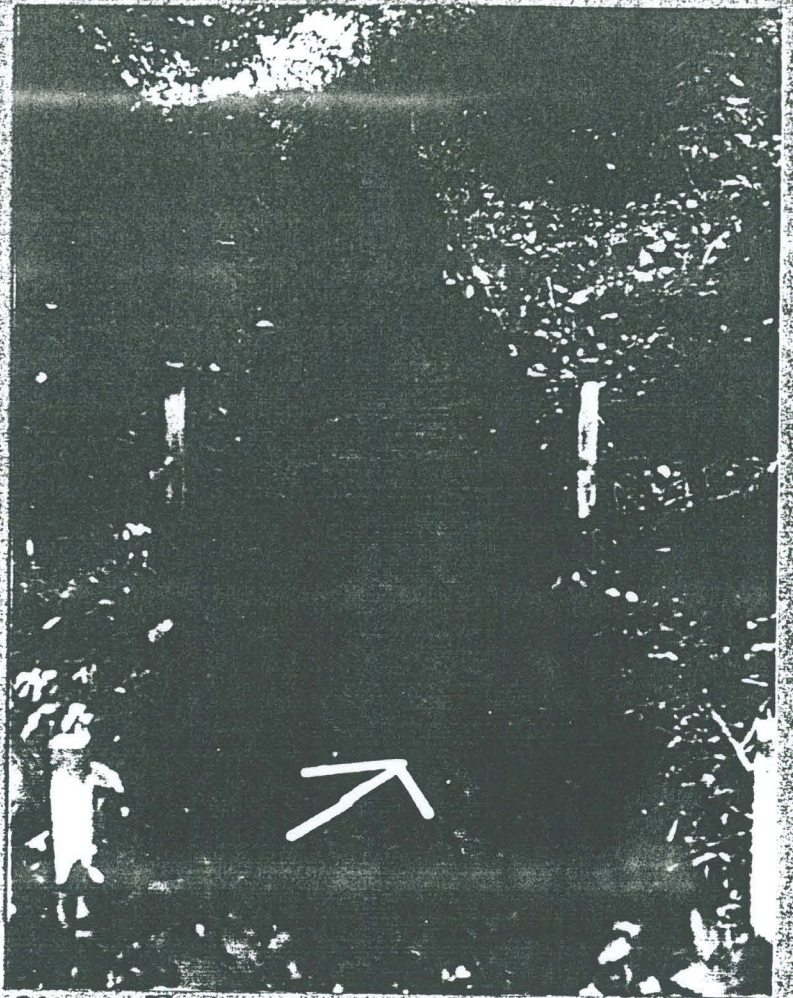

ESPOON TERVEYSLÄHDE

989:20 Tasokuva Kocoja 5, taso 1 Kaakosta

